

OSLO SPEILET

4 OSLOHELSE I ET 25
ÅRS PERSPEKTIV

16 BOSTEDSSEGREGASJON
I OSLO GJENNOM 20 ÅR

24 TRAFIKKUTVIKLING
I OSLO SISTE 25 ÅR

34 BOLIGER OG BEFOLKNING
GJENNOM 65 ÅR

INNHold

04

OSLOHELSE I ET 25
ÅRS PERSPEKTIV

16

BOSTEDSSEGREGASJON I
OSLO GJENNOM 20 ÅR

24

TRAFIKKUTVIKLING I
OSLO SISTE 25 ÅR

34

BOLIGER OG
BEFOLKNING
GJENNOM 65 ÅR
– Botetthet og
framtidig boligbehov

Foto: Plan- og bygningsetaten, Tord Baklund.

OSLOSPEILET ble utgitt første gang i 1991 og presenterer sentral informasjon og faktabaserte analyser fra kommunens statistikktjeneste til bruk for kommunens politiske og administrative ledelse og andre interesserte.

Oslo kommunes statistikktjeneste er organisert som et tverretattlig samarbeid mellom Byrådsavdeling for finans, Bymiljøetaten, Helseetaten og Utdanningsetaten.

Ansvarlig redaktør: Kommunaldirektør Arild Sundberg, Byrådsavdeling for finans

Redaktør: Morten Bildeng og Nils Petter Strand, Byrådsavdeling for finans

«Fremtiden bygger ikke seg selv, det er fortiden som bygger fremtiden, og vi er fremtidens fortid»

Tore Renberg

Oslospeilet så for første gang dagens lys for 25 år siden, i november 1991, utgitt av det som den gang het Finansdirektørens planseksjon. På forsiden kunne man lese at publikasjonen skulle ta sikte på å gi kortfattet informasjon basert på aktuell statistikk på områder av sentral betydning for Oslo kommune. Videre ble det opplyst om at statistikk på måned og kvartal ville være av særlig interesse for å gi publikasjonen en «aktualitetsprofil».

I løpet av disse 25 årene har Oslospeilet beveget seg bort fra den kortfattede aktualitetsprofilen som ble beskrevet på forsiden av nr. 1 i 1991, mot et tidsskrift med noe lengre artikler som presenterer analyser på aktuelle områder. Mye har også endret seg siden 1991 når det gjelder statistikkproduksjon og tilgjengelighet. Omfanget av statistikkproduksjonen har økt, samtidig som statistikk har blitt lettere og raskere tilgjengelig via nettbaserte tjenester som statistikkbanken til SSB og Oslo kommunes egen statistikkbank. Når mengden av relevante tall og statistikker øker, øker samtidig behovet for å vise vei i statistikkjungelen, se ulike statistikker i sammenheng og tolke innholdet opp mot aktuelle problemstillinger. Dette er trolig en viktig forklaring til at Oslospeilet fortsatt lever og at artiklene har utviklet seg til den formen de nå har.

I anledningen at det er 25 år siden første utgave av Oslospeilet ble gitt ut, har vi i denne utgaven valgt å legge vekt på artikler som viser utvikling over et lengre tidsrom.

Den første artikkelen tar for seg hvordan dødelighet og forventet levealder har utviklet seg de siste 25 årene. Kvinner lever stadig lengst av kjønnene, men menn har de siste tiårene knappet noe inn på

forspranget. Det samme har Oslo gjort i forhold til landet, og oslofolk har nå like lang forventet levetid som landsgjennomsnittet. Artikkelen viser også tydelige geografiske forskjeller i dødelighet innad i Oslo. Selv om aldersspesifikk dødelighet går ned i alle deler av byen, er de geografiske variasjonene i byen omtrent den samme som for to tiår siden.

I likhet med artikkelen om dødelighet viser også artikkelen om bostedssegregasjon siste 20 år et bilde av bestående geografiske forskjeller innad i Oslo, men da i forhold til husholdningenes inntektsnivå. Registerdata om husholdningsinntekter viser et vedvarende høyt, og svakt økende segregasjonsnivå mellom ungdomsforeldrene med de høyeste og laveste husholdningsinntektene i Oslo.

Som vi vet har folkemengden i Oslo vokst kraftig de siste tiårene. Med høy folketilvekst følger også et økende transportbehov. Artikkelen om trafikkutvikling i Oslo i de siste 25 år viser at Oslo til tross for folketilveksten har klart å stanse en økende trend i biltrafikken gjennom kombinert satsing på kollektivtrafikk, konsentrert arealutvikling i sentrale byområder og restriktive tiltak for bil.

Den siste artikkelen tar for seg hvordan antall personer per husholdning i Oslo har endret seg siden 1950-tallet, og viser beregninger av hvor mange flere boliger vi trenger i 2030. De seneste årene har vi sett en økning i botettheten som følge av at folketilveksten har vært sterkere en boligtilveksten. Den historiske statistikken viser at botettheten har variert kraftig de siste 65 årene, og at dette kan forklares av endringer i både befolkningssammensetningen og folks preferanser.

OSLOHELSE I ET 25 ÅRS PERSPEKTIV

I løpet av de siste 25 årene har den forventede levealderen for oslobefolkningen økt med flere år. Levealderen har økt mer i Oslo enn i resten av landet. I Oslo har kvinner høyere forventet levealder enn menn, men forskjellen mellom kjønnene har blitt mindre med årene. Gjennomsnittstallene for hele Oslo skjuler til dels store bydelsforskjeller.

Oslofolk lever like lenge som i resten av landet

I løpet av de siste 25 årene har levealderen til både menn og kvinner økt med flere år. På midten og mot slutten av 1980-tallet var gjennomsnittlig levealder for menn i Oslo 71,6 år og for kvinner 78,5 år. Siden den gang har menn økt sin levealder med 8 år og forventet levealder ved fødsel er nå 79,6 år. For kvinner har økningen også vært betydelig, men noe svakere enn for menn. Kvinners levealder har økt med 5,3 år fra 78,5 mot slutten av 1980-tallet og til 83,8 år i dag.

Levealdersforskjellene mellom kjønnene har dermed blitt mindre med årene. For 25 år siden var forventet levealder for kvinner i Oslo om lag 7 år lenger enn for menn, mens den nå altså er i overkant av 4 år.

Historisk sett har befolkningen i Oslo hatt lavere forventet levealder enn resten av landet. Særlig på 1800-tallet var dødeligheten¹ mye høyere i Oslo enn ellers i landet (Borgan, 2007).

Sammenlignet med landet for øvrig har levealderen økt mer i Oslo enn i resten av landet. Dermed kan folk i Oslo – ut fra dagens dødelighetsrater – nå forvente å leve omtrent like lenge som folk i hele landet i gjennomsnitt. Ved inngangen til 1990-tallet kunne menn i Oslo

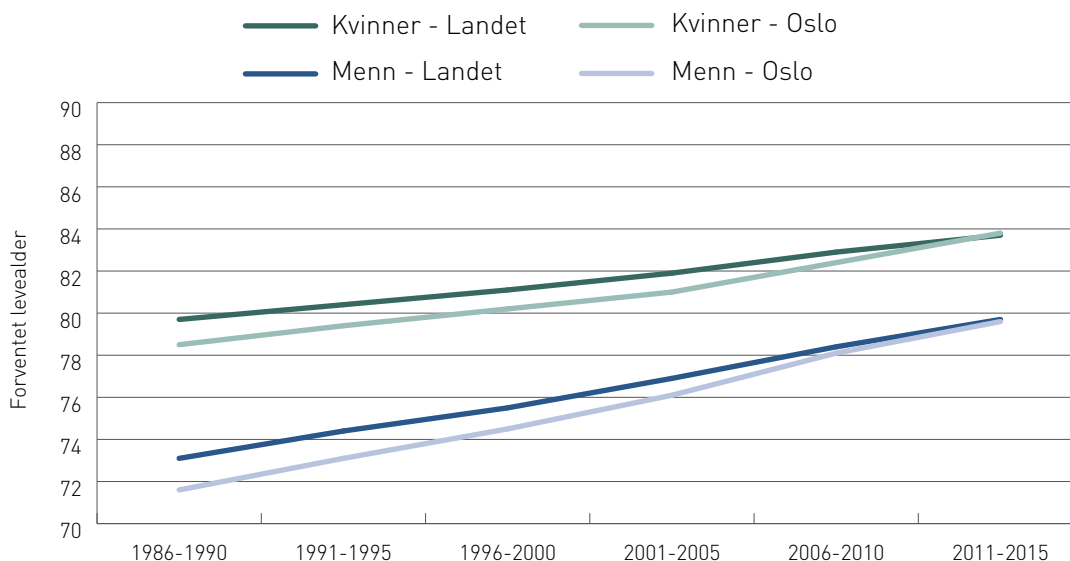
SAMMENDRAG

”

Siden slutten av 1980-tallet har gjennomsnittlig levealder for menn i Oslo økt fra 71,6 til 79,6 år, mens den for kvinner har økt fra 78,5 år til 83,8 år. Årsakspesifikk dødelighet for perioden 1991–2014 viser nedgang i dødeligheten ved både kreft og hjerte- og karsykdommer. Det er en særlig kraftig nedgang i dødelighet ved hjerte- og karsykdommer blant menn.

Gjennomsnittstallene for hele Oslo skjuler store bydelsforskjeller. Blant både menn og kvinner er Vestre Aker den bydelen med høyest gjennomsnittlig levealder. Det geografiske mønsteret over dødeligheten i Oslo har vært stabilt siste 20 år, hvor delbydelene i indre by øst har høyest dødelighet og delbydelene i vest lavest dødelighet.

¹ Dødelighet benyttes i betydningen aldersspesifikke dødelighetsrater, dvs. antall døde per 1000 i ulike aldersgrupper.

Figur 1. Forventet levealder ved fødsel, Oslo og landet, fordelt på kjønn, 1991–2015 (merk at y-aksen starter på 70).

forvente å leve 1,5 år kortere enn menn i resten av landet og kvinner 1,2 år kortere.

Utvikling i dødelighet siste 25 år

Dødeligheten varierer betydelig mellom aldersgruppene. Særlig stor har nedgangen vært i dødeligheten blant spebarn som har gått ned fra vel 5 per 1000 i 1992–1996 til drøyt 2 per 1000 i 2011–2015. Dødsratene for aldersgruppene 1–49 år og 50–79 år er halvert i dette tidsrommet, mens antall døde per 1000 i aldersgruppen 80+ er gått ned fra 127 til 108 per 1000.

Når det gjelder årsaksspesifikk dødelighet for perioden 1991–2014, ser vi en nedgang i dødeligheten hos begge kjønn, ved både kreft og hjerte- og karsykdommer. Hjerte- og karsykdommer er den vanligste dødsårsaken for menn og den nest vanligste for kvinner i Oslo. Nedgangen i dødelighet av hjerte- og karsykdommer er størst blant menn. I 1990 var hjerte- og karrelatert dødelighet blant menn adskillig høyere enn dødeligheten knyttet til kreft. I dette året døde henholdsvis 298 og 191 av 100 000 menn mellom 0 og 74 år av hjerte- og karsykdommer og kreft. I 2014 var tilsvarende rater redusert til henholdsvis 69 og 109. Kvinner har hatt en betydelig lavere dødelighet av hjerte- og karsykdommer enn menn, men også hos kvinner er dødeligheten redusert. Fra 1991 til 2014 gikk andelen for kvinner ned fra 102 til 29 per 1000 (Folkehelseinstituttet 2016).

Kreft er den sykdommen som samlet sett tar flest liv i Oslo. Dødeligheten av kreft har vært relativt stabil grunnet høyere overlevelse, selv om flere får kreft ettersom den eldre befolkningen øker (Helsestatistikken 2016). Blant både menn og kvinner i Oslo er det lungekreft som tar flest liv, men for begge kjønn har dødeligheten av denne kreftformen avtatt de siste årene (Folkehelseinstituttet 2016). For kvinner er brystkreft den sykdommen som fører til flest dødsfall etter lungekreft og deretter tykktarmskreft. Prostata og tykktarmskreft bidrar til omtrent like stor dødelighet hos menn og er den nest hyppigste kreftrelaterte dødsårsak. Oslo skiller seg i liten grad fra Norge under

FAKTA

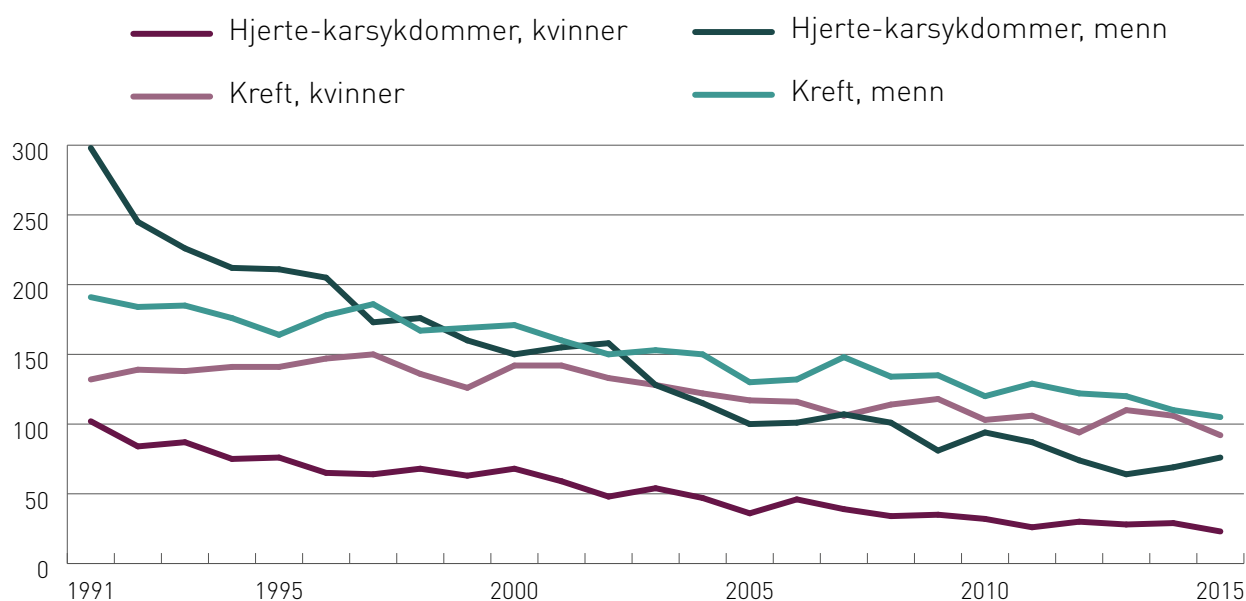
Forventet levealder ved fødsel beregnes ut fra de aldersspesifikke dødssannsynlighetene i perioden. Det er et vanlig brukt mål for å oppsummere dødeligheten ved alle aldre i ett enkelt tall, og gir et mål på hvor lenge en person kan forvente å leve gitt de dødelighetsforhold som gjelder i dag. Det er viktig å merke seg at forventet levealder er et mål på nåtidens dødelighet, og vil i regelen være en dårlig prognose for hvor lenge en nyfødt faktisk vil leve fordi han/hun vil leve sitt liv inn i framtiden der dødeligheten trolig vil endre seg fra dagens situasjon.

Kilde: Folkehelseinstituttet og Statistisk sentralbyrå

Figur 2. Dødelighet per 1000 for fire aldersgrupper og befolkningen i alt 1992–96 og 2011–15.

Figur 3. Dødelighet av kreft og hjerte- og karsykdom per 100 000, 0–74 år. (Folkehelseinstituttet 2016).

ett med hensyn til kreftrelaterte dødsårsaker (Folkehelseinstituttet 2016).

Store bydelsforskjeller i levealder, men større blant menn enn kvinner

Gjennomsnittstallene for hele Oslo skjuler store bydelsforskjeller. Hvordan utviklingen i levealder de siste 20–25 årene ser ut, avhenger av hvilke grupper og på hvilket geografisk nivå man analyserer. Både for hver enkelt bydel og blant menn og kvinner har levealderen økt betraktelig siden begynnelsen av år 2000, men hvor store endringene har vært varierer etter bydel og etter kjønn. Forventet levealder 2010–2014 blant menn i Bydel Vestre Aker

var 82,1 år, mens den i Bydel Sagene var på 74,2 år og i Bydel Grünerløkka 74,8 år. Ved å sammenligne levealder i bydelene med høyest og lavest dødelighet med levealder i fylkene med tilsvarende ytterpunkter, fremkommer et interessant bilde: Forventet levealder var lavere i Bydel Sagene enn i Finnmark, som er fylket med lavest forventet levealder, og høyere i Bydel Vestre Aker enn i Sogn og Fjordane, som er fylket med høyest forventet levealder. Sprøket i levealder er altså større internt i Oslo enn mellom de ulike fylkene i Norge, og tilsvarer forskjellen for hele landet mellom 1960 og 2013 (Folkehelse rapporten 2014, s. 45).

Figur 4. Forventet levealder ved fødsel, gjennomsnitt for perioden 2010–2014 etter kjønn fordelt på bydel.
Kilde: Statistikkbanken, SSB.

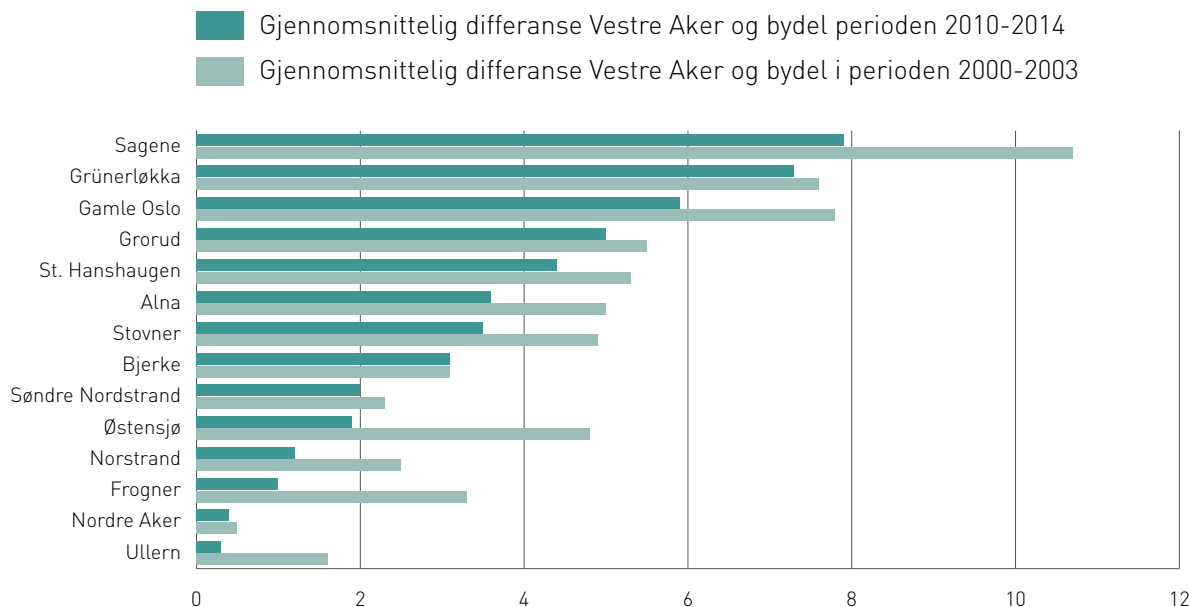

Kvinner lever generelt lenger enn menn, og det er mindre forskjeller i kvinners dødelighetsnivå mellom bydelene. Forventet levealder 2010–2014 for kvinner er som for menn høyest i Bydel Vestre Aker med 85,9 år, etterfulgt av de andre vestlige bydelene. Lavest er forventet levealder for kvinner i bydelene Grünerløkka (79,6 år) og Sagene (81,1 år). Bydel Gamle Oslo er ikke blant bydelene med lavest forventet levealder blant kvinner lenger. På begynnelsen av 2000-tallet var forventet levealder blant kvinner i Bydel Gamle Oslo 77,6 år

(Berntsen, 2013) og den laveste av alle bydelene. I 2010–14 hadde forventet levealder for kvinner økt til 82,8 år i bydelen.

Regjeringen har som mål å være blant de tre landene i verden med høyest levealder (St. meld. 19, 2015). Et viktig bidrag til å oppnå det vil være å redusere dødelighetsforskjellene i Oslo, ved at levealderen i de bydelene som har lavest forventet levealder øker ytterligere i årene framover.

Figur 5. Gjennomsnittlig differanse i forventet levealder mellom menn bosatt i Vestre Aker og de andre bydelene, i periodene 2000–2003 og 2010–2014. Kilde: Statistikkbanken, SSB.

Levealdersforskjellene mellom bydelene minker blant menn og øker blant kvinner

Selv om de store dødelighetsforskjellene mellom bydelene i Oslo fortsatt består, har forskjellene i menns levealder mellom bydelene blitt redusert etter årtusenskiftet. Blant både menn og kvinner er Vestre Aker den bydelen med høyest gjennomsnittlig levealder de siste 15 årene. Forventet levealder blant menn var på begynnelsen av 2000-tallet 10,7 år høyere i Bydel Vestre Aker enn i Bydel Sagene. Om lag 10 år senere er forskjellen i levealder mellom disse to bydelene redusert til 7,9 år (Berntsen, 2013). Fra perioden 2004–2009 til perioden 2010–2014 økte levealderen med hele 5 år i Bydel Sagene mot bare 2,2 år i Bydel Vestre Aker. Det er imidlertid ikke noe generelt klart øst-vest-mønster i hvilke bydeler som har hatt sterkst vekst i forventet levealder. Gamle Oslo, Frogner og Østensjø er andre bydeler som har opplevd sterk vekst i forventet levealder ved fødsel (minst 4 år), mens Grünerløkka, Nordre Aker, Bjerke og Søndre Nordstrand er bydeler som i likhet med Vestre Aker har hatt svak vekst (maksimalt 2,5 år). Ved å sammenligne forskjell i levealder mellom innbyggere i Vestre Aker med hver enkelt av de andre bydelene, finner vi at forskjellene i levealder for menn i hovedtrekk har blitt redusert i løpet av en 10 års periode, mens det motsatte er tilfellet for kvinner (se figur 5 og figur 6).

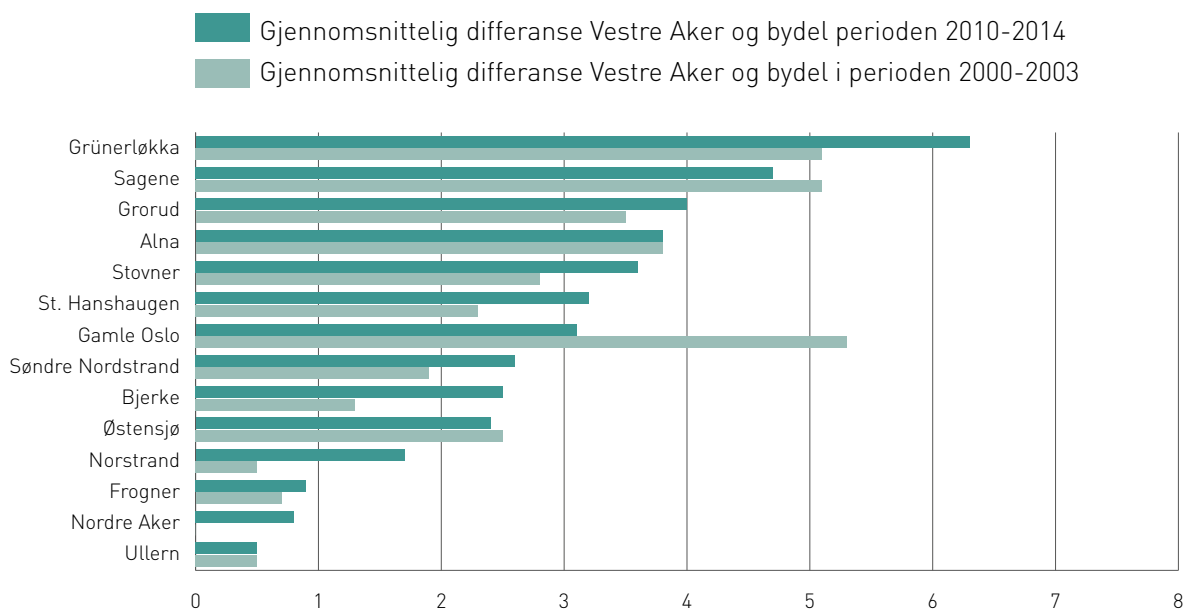
Det er ikke enkelt å finne en god forklaring på denne tendensen, mest sannsynlig er årsaksforholdet komplekst. En mulig forklaring på denne

kjønnsforskjellen kan være at såkalt gentrifisering av bydeler de siste 10–20 årene har ført til endring i levealder. Gentrifisering betyr at lavere sosioøkonomiske grupper som tradisjonelt har bodd i et område erstattes av høyere sosioøkonomiske grupper 'the gentry', enten ved at førstnevnte gruppe dør eller flytter til andre deler av byen mens personer med høyere utdanning og inntekt flytter inn i området (Wessel og Barstad 2016). Siden kvinner lever lenger enn menn har et slikt sosioøkonomiske skifte i mindre grad gjort seg gjeldende blant kvinner enn menn. Dersom denne forklaringen er gyldig, vil også forskjellene mellom kvinners levealder på tvers av en del bydeler i Oslo også reduseres i de nærmeste årene på linje med menn. Blant menn er det særlig i bydelene Sagene, Gamle Oslo og Østensjø vi finner at forskjellene i levealder har blitt redusert målt mot Vestre Aker. Når det gjelder bydel Gamle Oslo, har også kvinner i denne bydelen redusert forskjellen til Vestre Aker på linje med menn. Bydel Sagene har også redusert avstanden i levealder, mens for hele syv av bydelene ser forskjellene i levealder for kvinner ut til å øke sammenlignet med utviklingen i Vestre Aker.

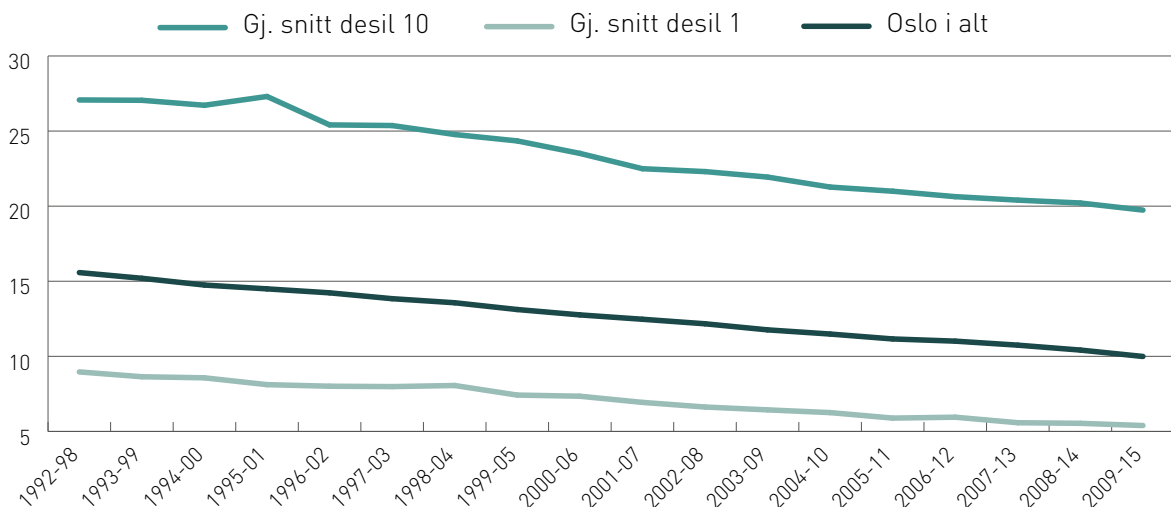
Delbydel og utvikling i dødelighet

En annen inngang til å forstå hvordan utviklingen innad i Oslo har vært de siste tiårene, er å rette blikket mot et enda lavere geografisk nivå enn bydel. Oslos 15 bydeler kan deles inn i 92 delbydeler, noe som gjør analysene av helseutviklingen mer stedsspesifikk og dermed kan øke treffsikkerheten med hensyn til å identifisere utsatte

Figur 6. Gjennomsnittlig differanse i forventet levealder mellom kvinner bosatt i Vestre Aker og de andre bydelene, i periodene 2000–2003 og 2010–2014.

Figur 7. Dødelighetsrate 50–74 år for Oslo i alt, desil 1 (delbydelene med de 10 % laveste dødelighetsratene) og desil 10 (delbydelene med de 10 % høyeste dødelighetsratene). Syvårsperioder fra 1992–98 til 2009–15.

grupper. For å få et bilde av helseutviklingen på delbydelnivå benyttes dødelighet i aldersgruppen 50–74 år. Dødelighet i denne aldersgruppen predikerer behov for hjemmetjenester – både for yngre og eldre innbyggere. De 92 delbydelene har ved inngangen av 2016 i snitt 7000 innbyggere, der variasjonen er mellom 3500 og 12000 innbyggere. Siden det er relativt få personer som dør i aldersgruppen 50–74 år, benyttes glidende årsgjennomsnitt for 7-årsperioder for å fange opp systematisk variasjoner på tvers av måletidspunkt.

Ved å sortere delbydelene i stigende rekkefølge etter dødelighet og deretter dele dem inn i 10 like store grupper (desiler), slik at desil 1 inneholder delbydelene med lavest dødelighet og desil 10 delbydelene med høyest dødelighet, ser vi at den absolutte nedgangen i dødelighet siden begynnelsen av 1990-årene har vært størst i desilen som i utgangspunktet hadde den høyeste dødeligheten. I delbydelene med den høyeste dødeligheten, har døde per 1000 innbyggere sunket fra 27 til noe i underkant av 20, tilsvarende 27,1 prosent. Dødeligheten har også blitt redusert hos delbydelene med lavest dødelighet for 20 år siden fra 9 til 5 døde per 1000 tilsvarende 39,9 prosent. Ved begynnelsen av 1990-årene var forskjellen i døde per 1000 innbyggere i delbydelene med høyest dødelighet sammenlignet med delbydelgruppen med lavest dødelighet 18,4. Tilsvarende forskjell mellom delbydelgruppene 25 år senere er 14,3 døde per 1000. Denne måten å tilnærme seg utvikling i helse mellom bostedskontekster, tyder på at absolutte forskjellene har blitt noe redusert i løpet av de siste tiårene, men den relative nedgangen er størst i gruppen med lavest dødelighet.

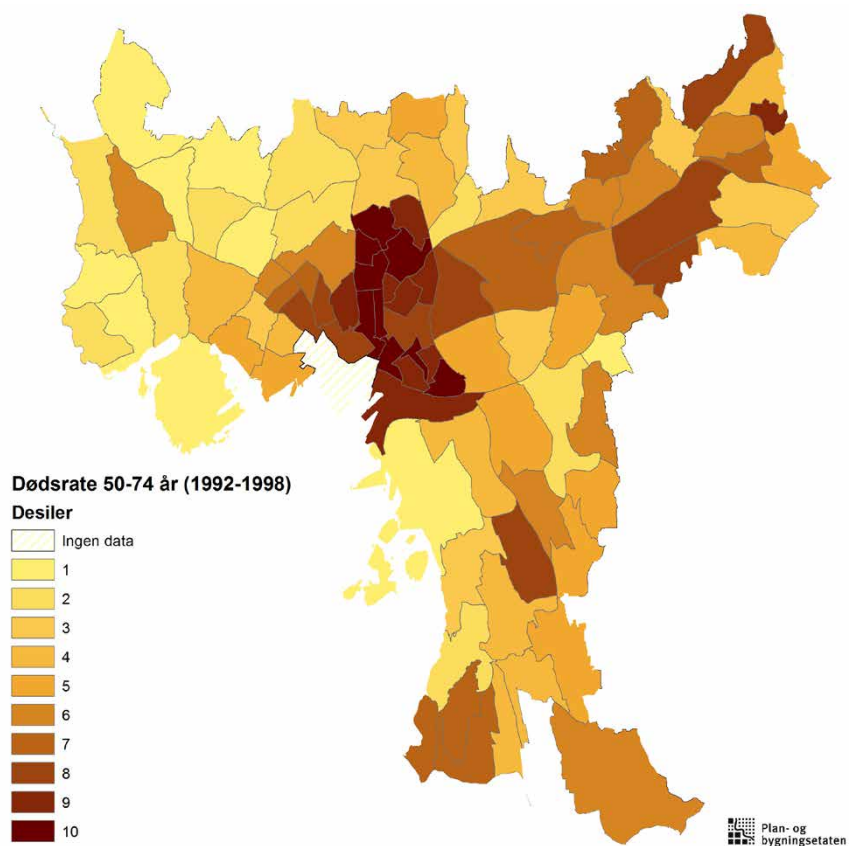
Utviklingen i dødelighet mellom delbydelene de siste to tiårene kan også visualiseres ved å plote inn delbydelens desilplassering første halvdel av 1990-tallet sammen med tilsvarende plassering 20 år senere (se figur 8 og 9). Kartene viser geografisk fordeling av dødeligheten ved de to tidspunktene og går fra lyst (delbydeler med lavest dødelighet, desil 1) til mørkt (delbydeler med høyest dødelighet, desil 10).

Ved å sammenligne de to kartene, ser vi at mønstre i helseforskjellene er stabile over en 20 års periode. Det er bare 30 av de 92 delbydelene som endrer sin desilplassering med mer enn 1 plass på de to tiårene som er gått mellom de to periodene. Ved begge tidspunktene fremstår delbydelene i indre by øst med høyest aldersspesifikk dødelighet og delbydelene i vest med lavest aldersspesifikk dødelighet i aldersgruppen 50–74 år.

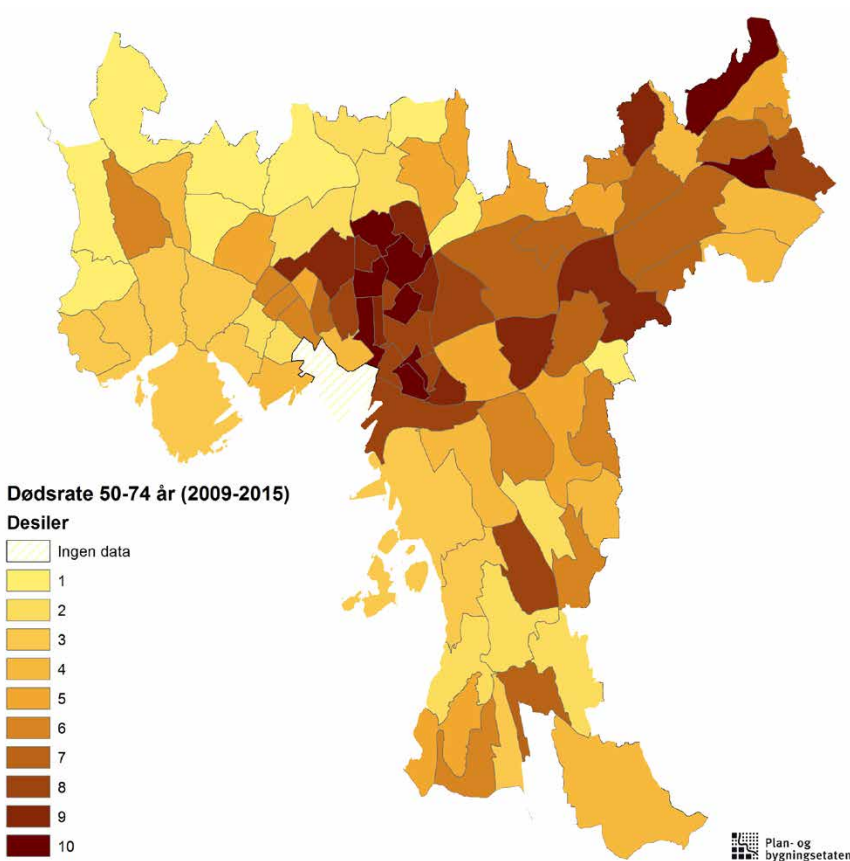
Helsevaner og risikofaktorer

Hvordan har så utviklingen vært i osloborgernes helsevaner de siste 25 årene? Spørreundersøkelser i befolkningen mellom 16 og 74 år tyder på at bruk av tobakk og nyrekrutteringen til røyking ser ut til å gå ned. Færre røyker daglig enn tidligere, og flere svarer nå at de er ikke-røykere enn tidligere. I perioden 1996–2000 svarte 29 prosent av befolkningen at de røyket daglig, mens 58 prosent svarte at de var ikke-røykere. For perioden 2011–2015 var tilsvarende tall 12 prosent og 76 prosent (Folkehelseinstituttet 2016). Blant de unge mellom 9. trinn, 10. trinn og førsteklasse på videregående viser spørreundersøkelser at andelen som røyker daglig har gått ned fra 19,3 prosent i 1996 til 1,9 prosent i 2015 (NOVA 2015).

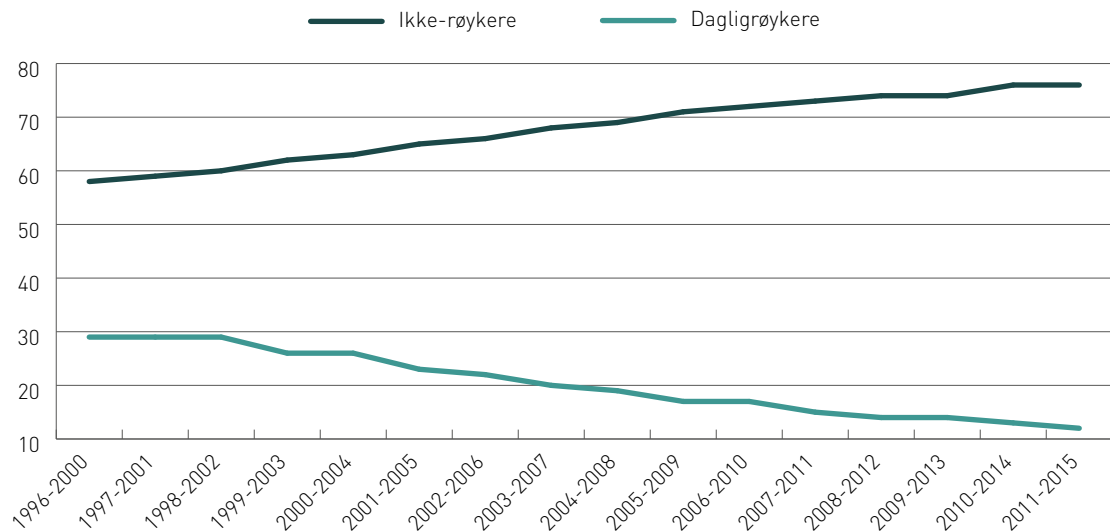
Figur 8. Dødsrate 50-74 år (1992-1998), desiler.

Figur 9. Dødsrate 50-74 år (2009-2015), desiler.

Figur 10. Røykevaner blant 16–74 åringer i Oslo. Kjønn samlet. Gjennomsnittlig prosenttall per periode
[Kilde: Folkehelseinstituttet 2016].

Når det gjelder snusbruk har vi ikke tall som går lenger tilbake enn 2008–2012, da om lag 7 prosent av alle voksne snuste daglig, 11 prosent av dem mellom 16 og 44 år og 3 prosent av dem mellom 45–74 år. Snusbruken har i motsetning til røyking gått noe opp og trenden mot at snusbruk tar over for røyking gjelder spesielt blant ungdom. For perioden 2011–2015 var tilsvarende tall 9 prosent, 13 prosent og 4 prosent (Folkehelseinstituttet 2016, Helseetaten 2016).

Tall fra levekårsundersøkelsen i 2012 viser at folk fra Oslo og Akershus drikker oftere alkohol enn nordmenn generelt. Særlig drikker kvinner i Oslo og Akershus oftere alkohol enn kvinner i resten av landet. Vi har dessverre ikke data om alkoholbruk kun for Oslo, eller fordelt på bydeler i Oslo. Det er særlig de som har nådd pensjonsalderen som drikker oftere i Oslo og Akershus enn de gjør i resten av landet. De unge drikker ikke oftere i Oslo og Akershus enn i resten av landet (SSB 2016, Helseetaten 2016).

Vi vet lite om utviklingen i osloborgernes kosthold og vekt. Vi ser imidlertid at andelen som svarer at de daglig drikker sukkerholdig drikke har gått ned fra 2005 til 2015, fra 15 prosent til 11 prosent (Helseetaten 2016b). Videre ser vi at andelen med overvekt og fedme ved sesjon er relativt stabil i Oslo, fra 15,3 prosent i 2011 til 16,4 prosent i 2015, sammenlignet med resten av landet der tilsvarende tall i samme periode har steget fra 20,4 prosent til 22,8 prosent (Folkehelseinstituttet 2016).

Levekårsundersøkelsen viser også at stadig flere er fysisk aktive. Andelen fysisk inaktive voksne har siden 1998 gått ned fra 30 prosent til 16 prosent i 2015, og 52 prosent av osloungdommen svarer i 2015 at de er fysisk aktive med moderat til høy intensitet 3 eller flere ganger i uka. Andelen unge som svarer at de trener ukentlig er opp fra 68 prosent i 2012 til 73 prosent i 2015 (Helseetaten 2016b, NOVA 2015).

Hvordan vil videre utvikling i helse og dødelighet være?

Basert på data om utvikling i over tid for sentrale helseindikatorer og helserelaterte påvirkningsfaktorer, kan vi få øye på mulige konturer av den videre helse- og dødelighetsutvikling i årene som kommer. Utvikling i unges helse og levevaner vil gi en pekepinn på levealder i årene fremover.

Det finnes få systematiske studier av helse og levevaner over tid for Oslos befolkning. Spørreskjemaundersøkelsen Ung i Oslo er et viktig unntak i så måte, der de samme helse- og helserelaterte indikatorer har blitt samlet inn over en 20 års periode, hvilket gjør det mulig å studere endring over tid på en systematisk måte (Andersen & Bakken, Ung i Oslo 2015). Ved hjelp av data om bruk av sosiale tjenester og utsatte grupper kan man få øye på utviklingstrekk om hvor i Oslo vi finner opphoping av helseutsatte grupper. En eventuell geografisk forflytning av risikogrupper kan gi pekepinn. Det er grundig dokumentert gjennom tidligere forskning at utdanningsnivå, helse og levealder henger tett sammen (Elstad 2012, Texmon og Borgan 2016).

Basert på endring i andel med lav og høy utdanning i bydelene i årene som kommer, vil man kunne få et bilde av mulig utvikling i levealder i årene fremover.

I Oslo kommunes befolkningsframskrivninger er det, basert på Statistisk sentralbyrås beregninger av dødssannsynligheter og levealder, lagt til grunn en fortsatt økning av levealderen med 3–4 år frem mot 2040. Medisinske framskritt og færre risikofaktorer i hverdagen (mindre røyking, tryggere arbeidsplasser, færre transportulykker, færre miljøgifter etc.) taler for at dødeligheten vil fortsette å gå ned. Hvor raskt dette vil gå – og hvor kraftig nedgangen vil bli – er usikkert. Samtidig er det også en mulighet for pandemier og medisinske tilbakeslag, som for eksempel resistens mot antibiotika. Kosthold og fysisk aktivitet påvirker også hvor lenge vi lever, og dersom store samfunnsgrupper får en mer stillesittende livsstil og økt fedme, kan dette slå negativt ut for levealdersutviklingen (Syse, Pham og Keilman 2016).

Forfattere:

Kirsti Valset, Vebjørn Enger Karlsen og Øyvind Hesselberg, Helseetaten

Kilder:

Andersen, P.L. & Bakken, A. (2015). Ung i Oslo 2015. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Rapport 8/2015. Høgskolen i Oslo og Akershus. Oslo.

Berntsen, K.N. (2013). Forventet levealder i Oslos bydeler: Fortsatt store forskjeller i levealder i Oslo Samfunnsspeilet, 4/2013. Statistisk Sentralbyrå.

Borgan J-K (2007). Dødelighetsforskjeller i by og land: farligere i byen? I R.R. Bore, På liv og død. Helsestatistikk i 150 år, Statistiske analyser 94, Statistisk sentralbyrå. NOVA (2015)

Elstad, J.I. (2012). Den grunnleggende årsaken til sosial ulikhet i helse. Tjora, Aksel (Red.), Helse sosiologi: Analyser av helse, sykdom og behandling. Kapittel 18. s. 349-370. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Folkehelse rapporten 2014: Helsetilstanden i Norge. Hentet fra: <https://www.fhi.no/publ/2014/folkehelse rapporten-2014-helsetilst/>

Folkehelseinstituttet (2016). Norgeshelsa statistikkbank. <http://norgeshelsa.no/norgeshelsa/>

Folkehelseinstituttet (2016b). Spedbarnsdødelighet - faktaark med helsestatistikk. Hentet fra: <https://www.fhi.no/hn/dod/spedbarnsdodelighet---faktaark-med-/>

Helseetaten (2016). Oslohelsa. Oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorene. Helseetaten. Oslo Kommune. Hentet fra: <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/statistikk/statistiske-publikasjoner/>

Helseetaten (2016b). Oslo Kommune Statistikkbanken.

SSB (2016). Tabell 06189: Levevaner, etter kjønn og landsdel (prosent). Statistisk Sentralbyrå.

St.meld.19 . (2015). Folkehelsemeldingen - Mestring og muligheter. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Syse, A. & Pham, D. Q. & Keilman, N. (2016). Befolkningsframskrivninger 2016-2100: Dødelighet og levealder. Økonomiske analyser 3/2016

Texmon, I. & Borgan, J-K. (2016). Levealder i ulike yrker Høy utdanning og godt arbeidsmiljø bidrar til et langt liv. SSB: Samfunnsspeilet, 2/2016

Wessel, T. & Barstad, A. (2016). Urbanisering og urbanisme, I: Ivar Frønes & Lise Kjølørød (red.), Det norske samfunn, bind 1. Gyldendal Akademisk. ISBN 9788205490208. s. 61-86

BOSTEDSSEGREGASJON I OSLO GJENNOM 20 ÅR

Oslo har endret seg betydelig siden 1990-tallet, men har det samtidig vært en endring i bosettingsmønstrene til ulike inntektsgrupper? Vi skal se nærmere på inntektsbasert bostedssegregasjon blant 13-17-åringer og deres foreldre mellom 1993 og 2012.

Oslo har en særdeles lang historie som segregert by. Helt siden Christian 4. pekte på hvor den "nye" byen skulle ligge, har det til en viss grad vært sammenfall mellom byens sosiale og geografiske inndeling. Fra midten av attenhundretallet og med industrialiseringen rundt Akerselva, skjøt øst-vest skillet virkelig fart, og dette skillet er i all hovedsak videreført fram til nyere tid (Kjeldstadli & Myhre, 1995). På den annen side, har det selvfølgelig også skjedd endringer. Oslo har de siste årene vært en av de raskest voksende byene i Europa. Stor tilflytning fra både inn- og utland har gått sammen med en endring av byen, spesielt i indre øst, gjennom "gentrifisering" - det vil si at det flytter inn nye og mer ressurssterke grupper til områder som tidligere har vært arbeiderklassestrøk.

At byen har endret seg fra begynnelsen av 1990-tallet er utvilsomt, men har det samtidig vært en endring i bosettingsmønstrene til ulike inntektsgrupper? Er det slik at «rike» og «fattige» i større grad deler nabolag enn tidligere, eller befinner de seg stadig oftere i forskjellige nabolag og områder av byen? Svaret på dette avhenger av hvilke grupper som undersøkes. Folks bosettingsmønster varierer etter hvilken livssituasjon de er i. For eksempel vil det være store forskjeller i både bostedsønsker og behov, men også i tilgangen på økonomiske ressurser mellom studenter, barneforeldre og pensjonister. I tillegg betyr også nabolag ulike ting for ulike grupper. For eksempel kan en enslig mann i 40-årene reise direkte mellom hjem og jobb, og i prinsippet ha hele sitt sosiale

SAMMENDRAG

”

Det diskuteres stadig hvor segregert Oslos befolkning «egentlig» er og hvordan utviklingen har vært. Ved å ta utgangspunkt i den totale populasjonen av 13-17-åringer og deres foreldres inntekt i hvert enkelt år gjennom perioden fra 1993 til 2012 har vi kunnet undersøke både nivåene og utviklingen over tid. Segregasjonen mellom de 20 prosentene med høyest inntekt og de 20 prosentene med lavest inntekt er høy gjennom hele perioden. Nivået økte betydelig på 1990-tallet. Deretter avtok det noe tidlig på 2000-tallet, for igjen å øke svakt fram til 2012. Osloundom fra familier med ulikt inntektsnivå er bosatt mer atskilt i 2012 enn hva de var i 1993.

Foto: VisitOslo

liv et annet sted enn i eget nabolag, mens ungdommer og deres foreldre ofte har langt tettere bånd til andre i lokalmiljøet gjennom blant annet venner, skole og idrett.

I denne artikkelen skal vi fokusere nettopp på ungdom. For hvert enkelt år, mellom 1993 og 2012, ser vi på alle Osloungdommer som var mellom 13 og 17 år (total N= 278 745) og deres foreldre. Dette er ikke bare en periode av livet hvor ungdommene som regel har stor tilknytning til nabolaget, men også en periode hvor foreldrene deres er godt etablert i arbeidslivet. For hver ungdom, og i hvert år, slår vi sammen foreldrenes totale bruttoinntekter (nærings, lønn, overføringer, og kapitalinntekter) for å lage en fordeling over husholdningsinntekt. Denne deler vi i fem like store deler, såkalte kvintiler. Vi analyserer så segregering mellom ungdomsfamiliene i høyinntektshusholdningene og de som er i lavinntektshusholdninger. I tillegg benytter vi de som er i midtinntektshusholdninger som en sammenligningsgruppe¹. For å måle graden av segregasjon mellom gruppene benytter vi en ulikhetsindeks (D). Denne sammenligner gruppene størrelse i byen som helhet, med andelen de har i nabolagene, summerer avvikene og deler dette på 2. Dermed kan vi for hvert enkelt år få en indeks som varierer mellom 0 og 1, hvor 0 betyr ingen segregasjon (full integrasjon), mens 1 betyr full segregasjon og at ingen av de to gruppene deler nabolag. En standard vurdering (Massey & Denton, 1993, s. 20), er at 0–0,3 er lav segregasjon; 0,3–0,6 er moderat segregasjon, mens alt over 0,6 regnes som høy segregasjon. Indeksen har også den fordel at den kan tolkes som den

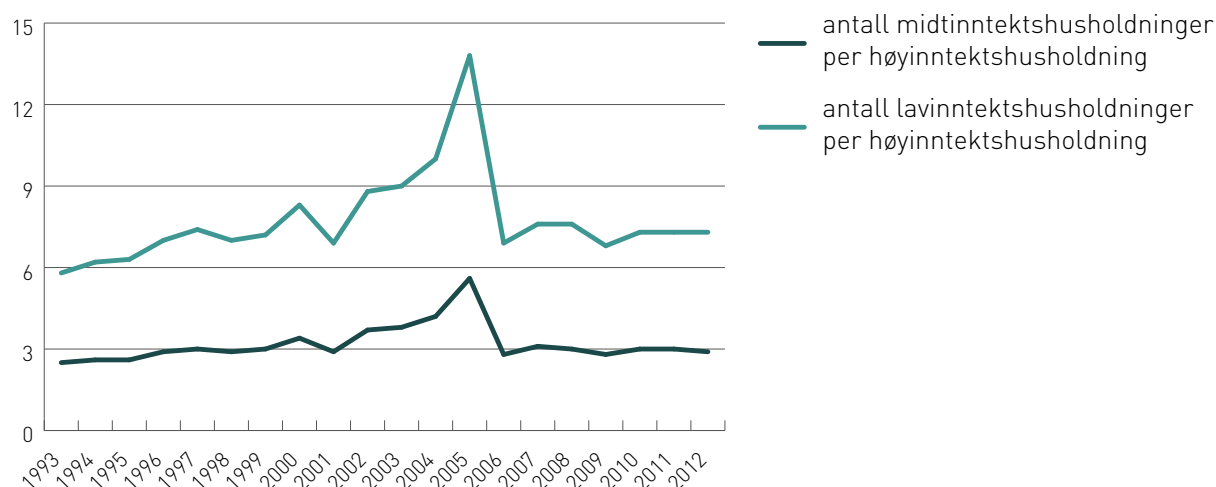
andelen i en av gruppene som måtte flyttet for å oppnå full integrasjon. En indeksverdi på 0,5 vil dermed tilsi at 50 % i den ene gruppen må flytte for å oppnå en jevn fordeling i byen.

Indeksen kan være følsom for endrede gruppestørrelser, men dette er ikke relevant her siden gruppene for hvert år har identisk størrelse (20 prosent av populasjonen). En annen faktor som kan påvirke indeksen er stor variasjon i antallet områder. Vi har her benyttet grunnkretser som indikator for nabolag. Dette er relativt små geografisk sammenhengende områder, konstruert for statistisk bruk (SSB, 2011) og antallet er nokså stabilt fra analyse til analyse.²

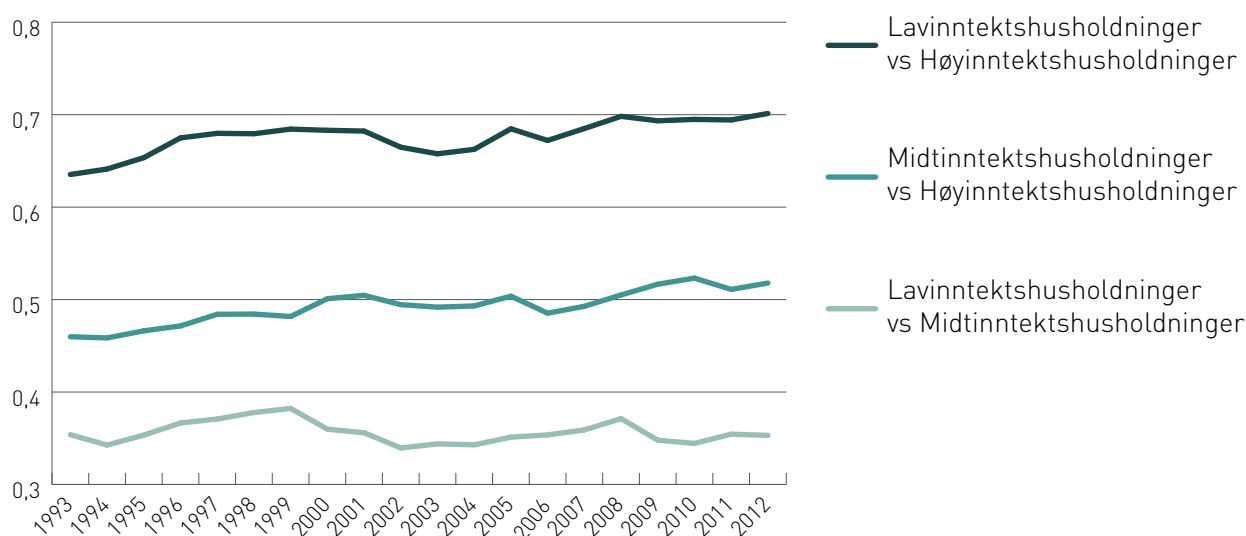
Hva har skjedd mellom 1993 og 2012?

I valg av bosted er selvfølgelig forholdet mellom kjøpekraft og boligpris en avgjørende faktor. Vi skal ikke gå dypere inn i dette her, men det er verdt å nevne at samtidig som den generelle prisveksten (KPI) i denne perioden har vært 45 prosent, har boligprisene i Oslo³ steget med hele 136 prosent. Det avgjørende, i dette tilfellet, er imidlertid om forholdet mellom de ulike gruppene har endret seg, altså om inntektsulikheten har blitt større eller mindre⁴. Utviklingen her er illustrert i figur 1, hvor vi kan se at forholdet mellom de ulike gruppene gjennomsnittsinntekter varierer fra år til år. I de fleste årene er det mellom 6 og 8 av de laveste inntektene per høyinntekt, mens det vanligvis er 3 middelsinntekter per høyinntekt. Den store økningen som kulminerer i 2005 handler i stor grad om endret beskatning og skatteplanlegging blant de som tjente mest.

Figur 1. Forholdstall mellom gjennomsnittsinntekter i høyinntektshusholdninger og lavinntektshusholdninger, og mellom høyinntektshusholdninger og midtinntektshusholdninger. 1993–2012.

Figur 2. Segregasjon mellom lavinntektshusholdninger, midtinntektshusholdninger og høyinntektshusholdninger i perioden 1993-2012. D-indeks.

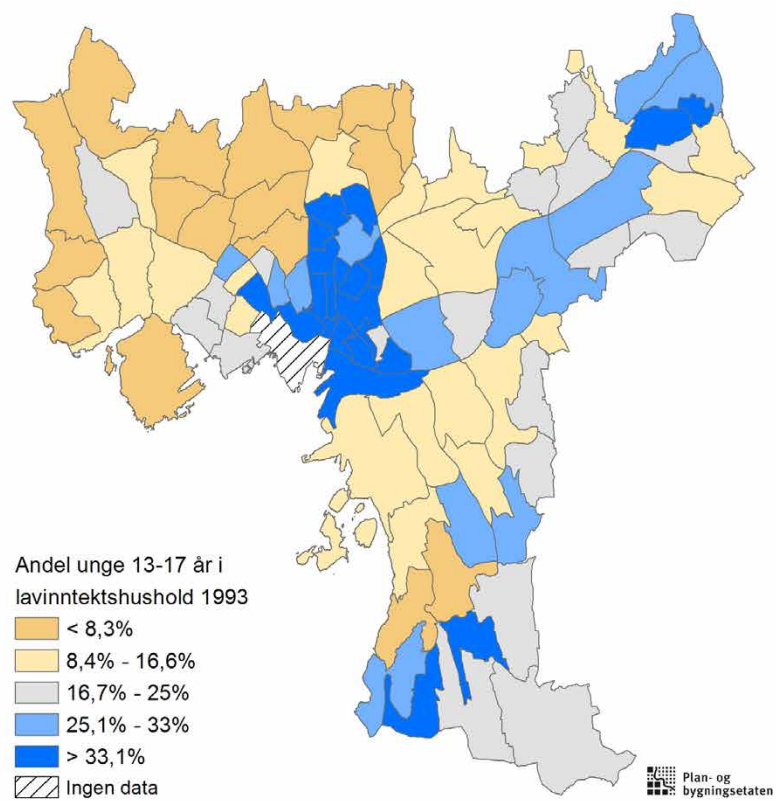
Hvordan har segregasjonen utviklet seg?

Selv om det er store svingninger i forholdet mellom gruppenes gjennomsnittlige husholdningsinntekter, finner vi ikke tilsvarende dramatiske utslag i segregasjonsnivåene.

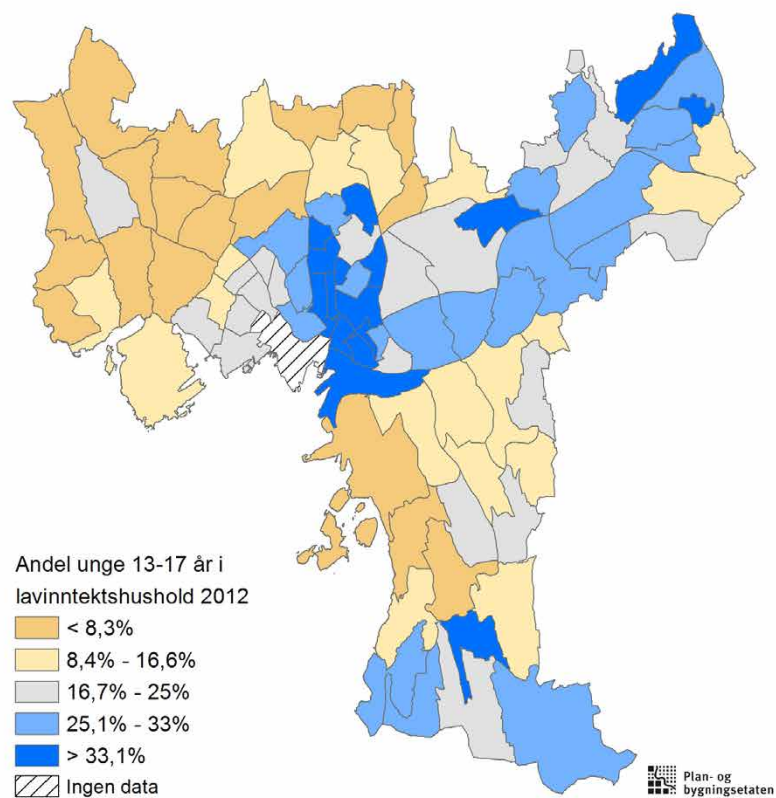
I figur 2 kan vi se at segregasjonen mellom høyinntektshusholdninger og lavinntektshusholdninger er høy gjennom hele perioden. Nivået økte betydelig gjennom nittitallet, før det flatet ut og så sank mellom år 2000 og 2003. Etter dette steg det igjen, og nådde det høyeste nivået (0,7) i løpet av hele perioden i 2012. Utviklingen er nokså lik om vi ser på segregasjonen mellom midtinntektshusholdninger og høyinntektshusholdninger, men her er nivået mer moderat. Imidlertid ser vi

- 1 Høyinntektshusholdninger består dermed av de med de 20 % høyeste inntektene; Lavinntektshusholdninger består tilsvarende av de 20 % laveste inntektene; mens Midtinntektshusholdninger altså består av de 20 % som er i midten av inntektsfordelingen.
2. Totalt sett mellom 403 og 509, men i de aller fleste tilfeller mellom 470 og 500.
3. Og Bærum (boligprisindeksen og konsumprisindeksen er hentet fra Ssb.no)
4. Sentralt er selvfølgelig også formue, men det holdes utenfor her (se Wessel, 2015)

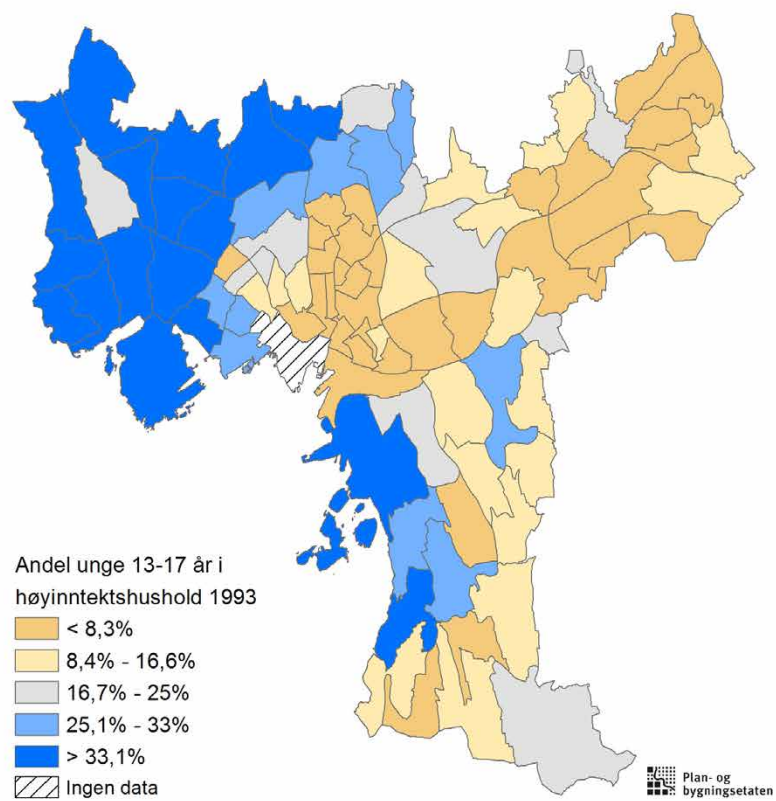
Figur 3. Andel unge 13–17 år i lavinntektshusholdninger per delbydel. 1993.

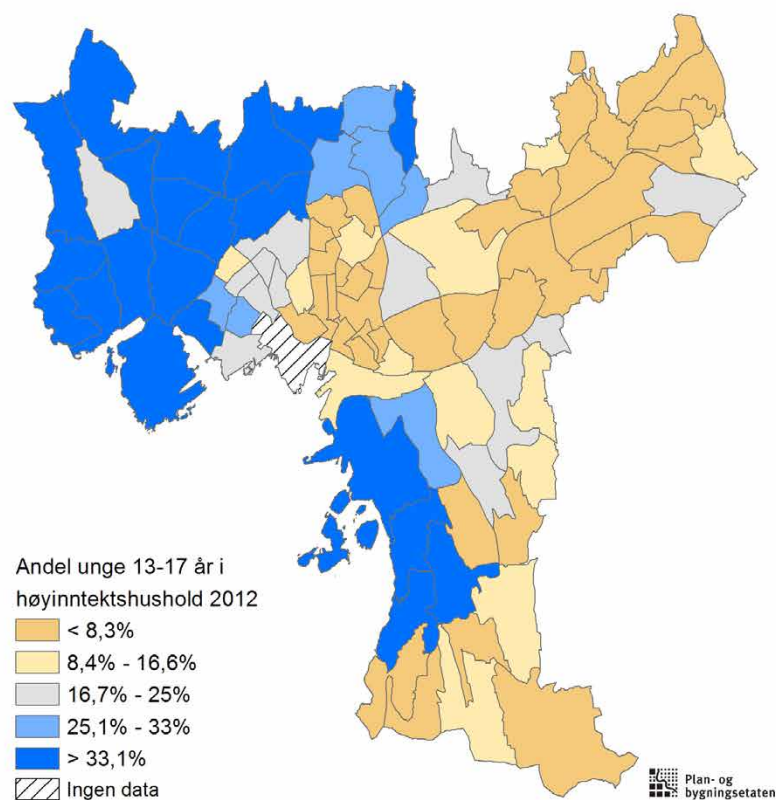
Figur 4. Andel unge 13–17 år i lavinntektshusholdninger per delbydel. 2012.

Figur 5. Andel unge 13-17 år i høyinntektshusholdninger per delbydel. 1993.

Figur 6. Andel unge 13-17 år i høyinntektshusholdninger per delbydel. 2012.

også at segregasjonen mellom lavinntekts- og midtinntektshusholdninger øker på nittitallet, for deretter å synke og bli mer eller mindre stabilt etter det. Dette kan tyde på at også de i den laveste inntektsgruppen bosatte seg mer i egne områder på nittitallet og dermed bidro til høyere segregasjon⁵. Andre, mer detaljerte, segregasjonsanalyser (Andersen & Ljunggren, 2014; Ljunggren & Andersen, 2015; Wessel, 2015) har imidlertid vist at det i all hovedsak er de mest velstående som har drevet opp nivåene i begynnelsen av perioden, men også at de med minst ressurser i økende grad er bosatt for seg selv mot slutten av perioden.

Ved å benytte så store inntektsgrupper (20 prosents-grupper) løper vi altså en fare for å overse trender blant de som har aller mest eller minst ressurser, men samtidig er det også viktig å dokumentere de brede trendene som omfatter mange av Oslos ungdommer og foreldre, slik vi gjør her.

Det er altså et vedvarende høyt, og svakt økende segregasjonsnivå mellom de ungdomsforeldrene som har de høyeste og laveste husholdningsinntektene i Oslo, men dette forteller oss ikke noe om hvor disse gruppene er bosatt. Vi har derfor konstruert kart over gruppenes bosetting for det første og siste året som er analysert, altså i 1993 og 2012.

Kartene i figur 3 og 4 viser at lavinntektshusholdningene i hovedsak har samme bosettingsmønster i 1993 som i 2012. Likevel er det noen grove utviklingstrekk som fortjener litt oppmerksomhet. For det første ser det ut til at lavinntektshusholdninger i all hovedsak utgjør en mindre andel i de vestlige områdene, samt i Østensjø og på Nordstrand i 2012, enn hva de gjorde i 1993. Selv om de fortsatt er overrepresentert i indre by, er ikke denne overrepresentasjonen like sterk som den var i 1993. Til sist er lavinntektshusholdninger i løpet av perioden også blitt overrepresentert i langt flere områder av Groruddalen og i Søndre Nordstrand.

Figur 5 og 6 viser at også for bosettingen til høyinntektshusholdningene er stikkordet stabilitet. Både i 1993 og i 2012 er denne gruppen kraftig overrepresentert i vestlige områder og i Nordstrand bydel. Samtidig er denne gruppen i 2012 også blitt betydelig mer underrepresentert i Søndre Nordstrand og i Groruddalen enn hva de var i 1993. Ved å vurdere alle kartene samlet fremkommer det at den økningen vi har sett i segregasjonsnivåene mellom lavinntekts- og

høyinntektshusholdninger i perioden også er synlig i gruppenes bosettingsmønster. Segregasjonen tar en enda tydeligere form i kartene for 2012 enn hva de gjorde i 1993.

Hva betyr segregasjonen?

Vårt anliggende i denne artikkelen har vært å undersøke nivåene av segregasjon i Oslo, ikke dens konsekvenser. Vi skal likevel nevne noen aspekter knyttet til segregering. For det første, kan det nevnes at siden segregasjon handler om atskillelse, vil økende segregasjon ofte også implisere at det blir større sosial avstand mellom ulike grupper. I tilfellet studert her, betyr dette kort sagt at ungdommer fra de ulike inntektsgruppene vil ha en mindre sjanse for å treffe hverandre i deres egne nabolag og lokalmiljø. For det andre er det en voksende internasjonal litteratur som beskjeftiger seg med å undersøke om det er en sammenheng mellom gruppesammensetningen i barns og ungdoms nabolag, og hvordan disse gjør det senere i livet. For Oslo sin del, er det blant annet funnet en slik sammenheng mellom andelen overklassenaboer, og «arbeiderklasse-ungdoms» senere oppnåelse av høyere utdanning, eliteutdanning og det selv å oppnå overklasseposisjon (Toft & Ljunggren, 2016). Tilsvarende har det vært vist at oppvekst i nabolag med større innslag av trygdede, arbeidsledige og lavt utdannede henger sammen med fravær av høy lønn og utdanning som voksen (Brattbakk & Wessel, 2013). Når vi her har avdekket så betydelig grad av segregasjon blant ungdom og deres foreldre, er det altså god grunn til å tenke seg at eventuelle sosiale implikasjoner av denne segregasjonen har økt heller enn minsket de siste årene. For å fastslå om dette resonnementet stemmer, er det imidlertid behov for mer forskning om effekten av segregasjon på barn og unges livssjanser.

5. Det er også foretatt egne analyser hvor innvandrere er tatt ut. Dette påvirker ikke nivåene i særlig grad, noe som tyder på at dette først og fremst er segregasjon basert på ressurser, ikke etnisitet.

Forfattere:

Patrick Lie Andersen, NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus og Jørn Ljunggren, Institutt for samfunnsforskning

Kilder:

Andersen, P. L., & Ljunggren, J. (2014). Gylne ghettoer. Inntektselitens bostedssegregering i Oslo, 1980-2005. I O. Korsnes, M. N. Hansen & J. Hjellbrekke (Red.), *Elite og klasse i et egalitært samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brattbakk, I., & Wessel, T. (2013). Long-term Neighbourhood Effects on Education, Income and Employment among Adolescents in Oslo. *Urban Studies*, 50(2), 391-406.

Kjeldstadli, K., & Myhre, J. E. (1995). *Oslo - spenningen by*. Oslo: Pax.

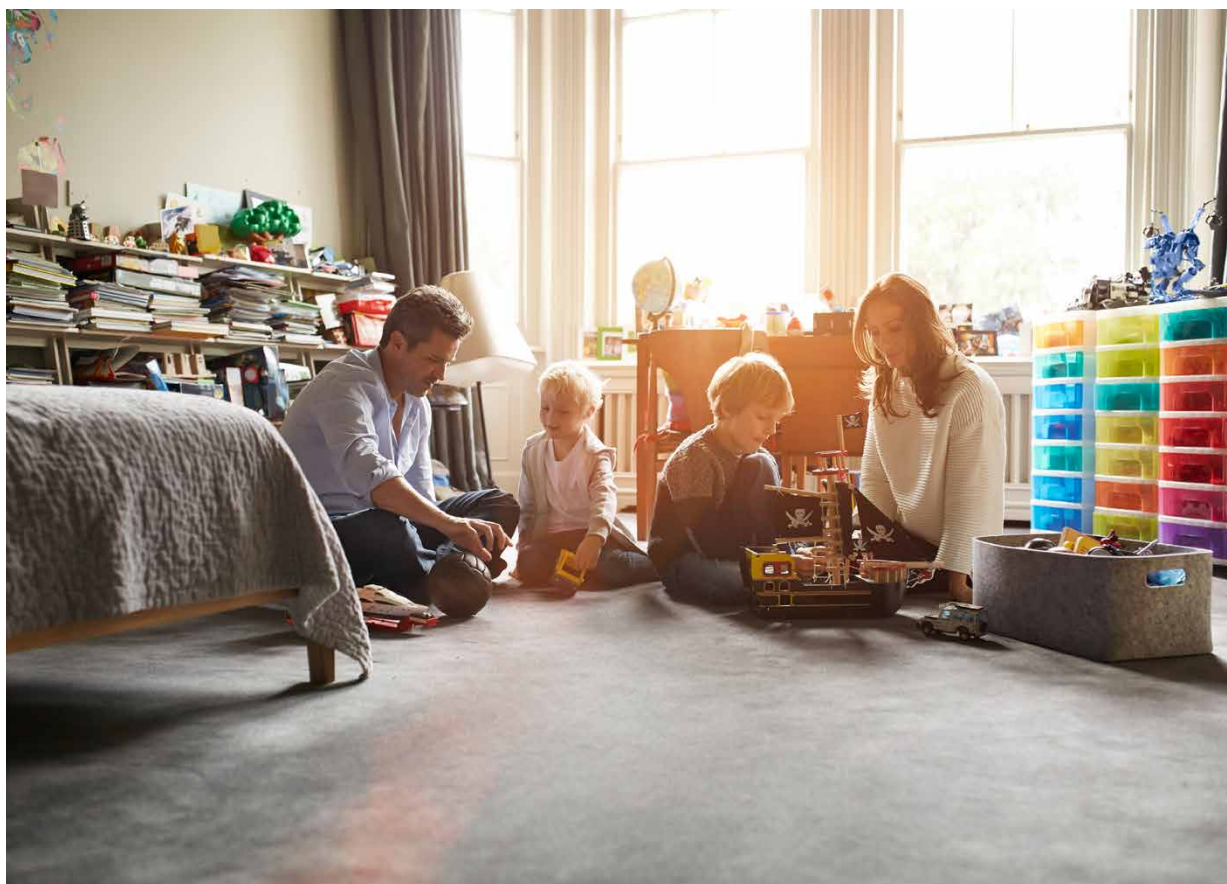
Ljunggren, J., & Andersen, P. L. (2015). Vertical and Horizontal Segregation: Spatial Class Divisions in Oslo, 1970-2003. *International Journal of Urban and Regional Research*, 39(2), 305-322.

Massey, D. S., & Denton, N. A. (1993). *American Apartheid: Segregation and the making of the underclass*.

Statistisk sentralbyrå. (2011). Standard for delområde- og grunnkretsinnndeling. Hentet fra <http://stabas.ssb.no/ClassificationFrames.asp?ID=1498751&Language=nb>

Toft, M., & Ljunggren, J. (2016). Geographies of class advantage: The influence of adolescent neighbourhoods in Oslo. *Urban Studies*, 53(14), 2939-2955.

Wessel, T. (2015). Economic segregation in Oslo. Polarisation as a contingent outcome. In T. Tammaru m.fl (Red.), *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West* (s. 132-155). Hoboken: Taylor and Francis.

TRAFIKKUTVIKLING I OSLO SISTE 25 ÅR

Det har skjedd store endringer i trafikkbildet og reisevaner i Oslo siste 25 år. Folketallet har økt kraftig og transportbehovet tilsvarende. Til tross for langt flere innbyggere, har Oslo gjennom en kombinert satsing på kollektivtrafikk, konsentrert arealutvikling i sentrale byområder og restriktive tiltak for bil klart å få til et trendbrudd i vegtrafikken sammenlignet med resten av landet.

Vegtrafikken

I perioden 1995–2015 økte folketallet i Norge med 19 prosent, mens vegtrafikkarbeidet målt som kjørte kilometer, økte fra 30,1 milliarder km til 44,4 milliarder km, tilsvarende en økning på 47 prosent.

I Oslo var veksten i folketallet i denne perioden 34 prosent, mens vegtrafikkarbeidet økte kun med 22 prosent, fra 3,0 til 3,7 milliarder kjørte kilometer. I Akershus var veksten i kjørte kilometer 49 prosent, noe høyere enn landsgjennomsnittet.

Figur 1 viser at veksten i vegtrafikken¹ i Oslo var omtrent som i Akershus og landet samlet frem til starten av 2000-tallet. Utover på 2000-tallet fortsatte trafikkveksten i resten av landet, mens trafikken stabiliserte seg i Oslo og gikk dels ned, til tross for at befolkningsveksten fortsatte.

Utvikling i antall passeringer over bomringen viser samme bilde. Siden bomringen ble etablert i 1990, økte antall passeringer relativt jevnt frem til 2007 som var det året med flest passeringer, jf. figur 2. Da krysset over 260 000 kjøretøy bomringen hvert døgn i betalingsretningen inn mot sentrum, mens det i 1991 var om lag 205 000 passeringer. Det skjedde et markert dropp i antall passeringer i forbindelse med innføring av Oslopakke 3 som innebar en betydelig

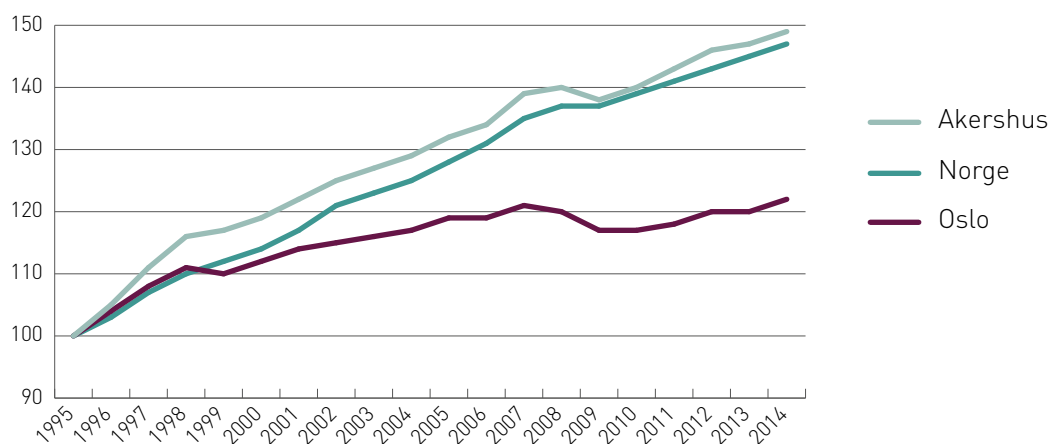
SAMMENDRAG

”

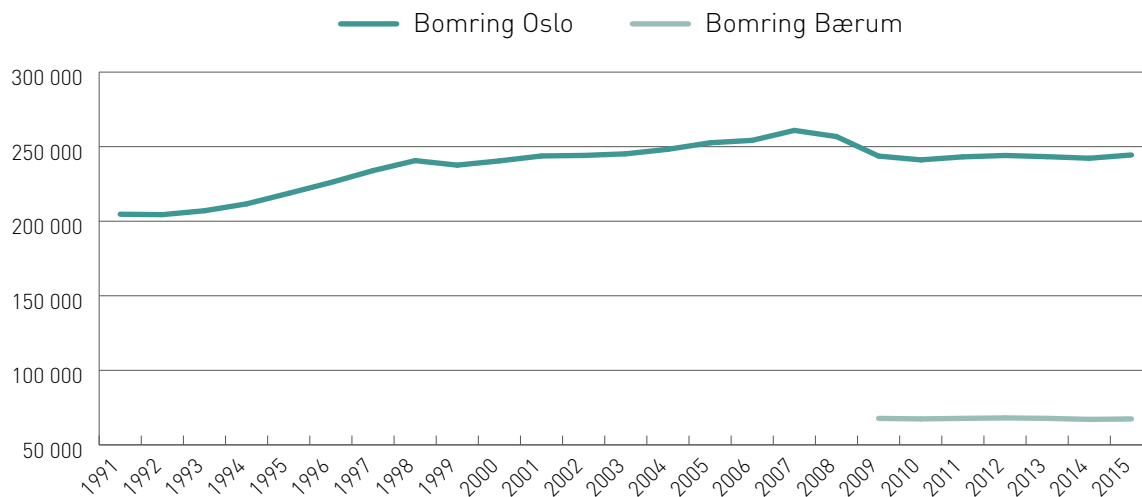
I Oslo var veksten i folketallet fra 1995–2015 på 34 prosent, mens vegtrafikkarbeidet økte kun med 22 prosent. For Norge i alt var trafikkøkningen i samme periode på 47 prosent til tross for en langt lavere befolkningsvekst enn i Oslo. Etter etablering av bomringen økte antall passeringer jevnt fram til 2007. Siden 2007 har antall kjøretøy som passerer bomringen i Oslo gått ned med 6 prosent. Samtidig har antall kollektivreiser økt kraftig. Veksten i kollektivtrafikken har siden 2007 vært kraftigere enn folketilveksten. TØIs reisevaneundersøkelse viser også en markert økning i andelen reiser som gjøres med kollektivtransport, kombinert med en like tydelig nedgang for andelen bilreiser. Resultatene kan ses i sammenheng med en rekke tiltak som er gjort siden 1990-tallet.

1. Vegtrafikkarbeid målt som kjørte km og er beregnet på grunnlag av utvalgte tellepunkter på vegnettet som teller antall kjøretøy som passerer hver dag hele året.

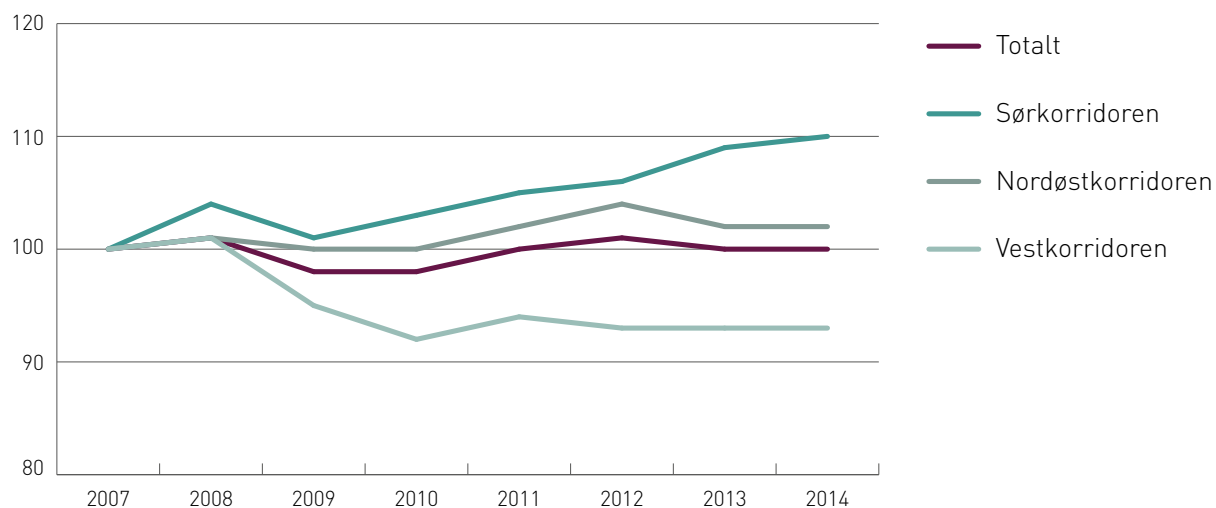
Figur 1. Utvikling i vegtrafikken i Oslo målt som kjørt distanse. Indeks 1995=100.
Datakilde: Statens vegvesen vegtrafikkindeks.

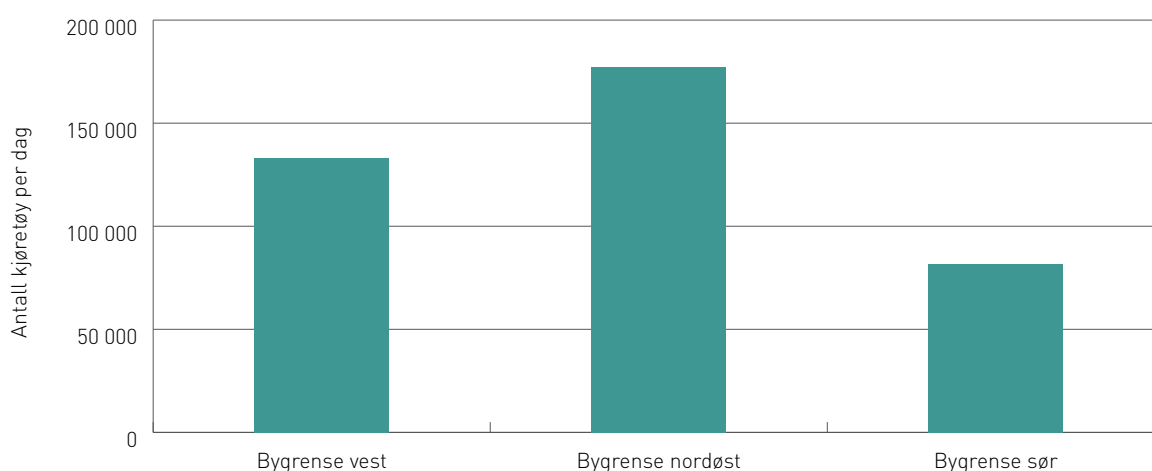
Figur 2. Utvikling i antall passeringer over Osloringen og Bærumsringen pr dag én veg.
Datagrunnlag: Fjellinjen

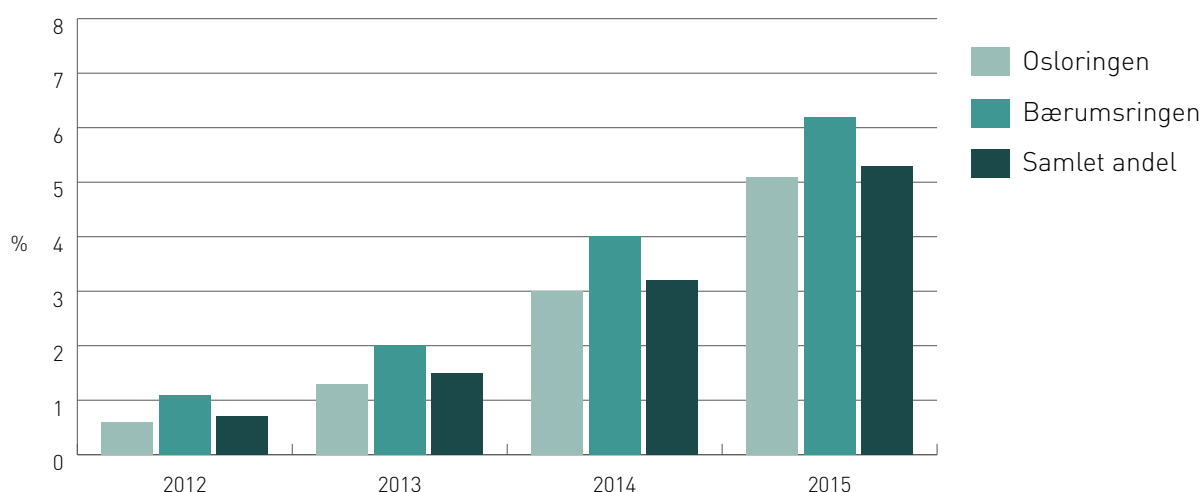
Figur 3. Utvikling i biltrafikk som krysser bygrensa mellom Oslo og Akershus. Indeks 2007=100.
Datagrunnlag: PROSAM

Figur 4. Årsdøgntrafikk 2014. Gjennomsnittlig antall kjøretøy som krysser bygrensa Oslo/Akershus per dag, sum begge retninger. Datagrunnlag: PROSAM

Figur 5. Andel elbiler av alle passeringer i bomringen i Oslo og Bærum 2012–2015. Datagrunnlag: Fjellinjen

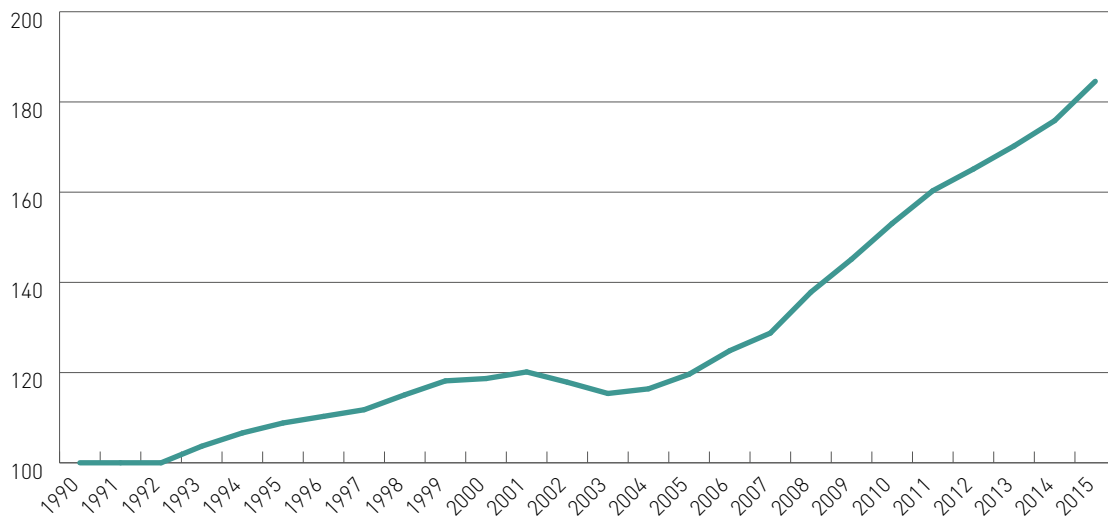
økning i bompenger. Også finanskrisen kan ha påvirket trafikken, men trafikkveksten fortsatte på landsbasis i denne perioden (se figur 1) og Osloregionen var ikke spesielt hardt rammet av denne krisen.

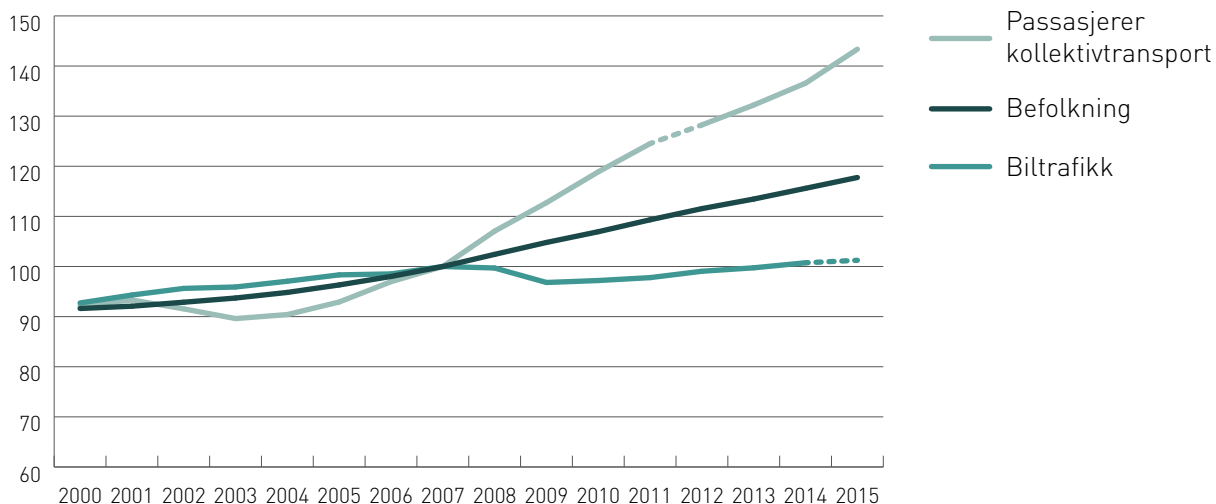
Bomringen på bygrensen fra Bærum ble etablert oktober 2008. Siden denne ble etablert og frem til 2015 har antall passeringer inn mot Oslo gått ned med én prosent og var i 2015 på om lag 67 000 per døgn. Ser en nærmere på utviklingen over bygrensen mot Bærum, Follo og Romerike, viser det seg at trafikken over bygrensen i vest gikk ned med innføringen av Bærumsbomringen, mens den har økt over bygrensen fra Follo og Romerike i samme periode.

Fra 2007 til 2014 har trafikken over bygrensen i vest (vestkorridoren) gått ned med syv prosent, mens den har økt med ti prosent til/fra Follo (sørkorridoren) og med to prosent til/fra Romerike (nordøstkorridoren). Dette indikerer at innføringen av Bærumsringen har gitt en trafikkreduserende effekt som har holdt seg, mens trafikken over de to øvrige bygrensene som er uten betaling har økt, jf. figur 3.

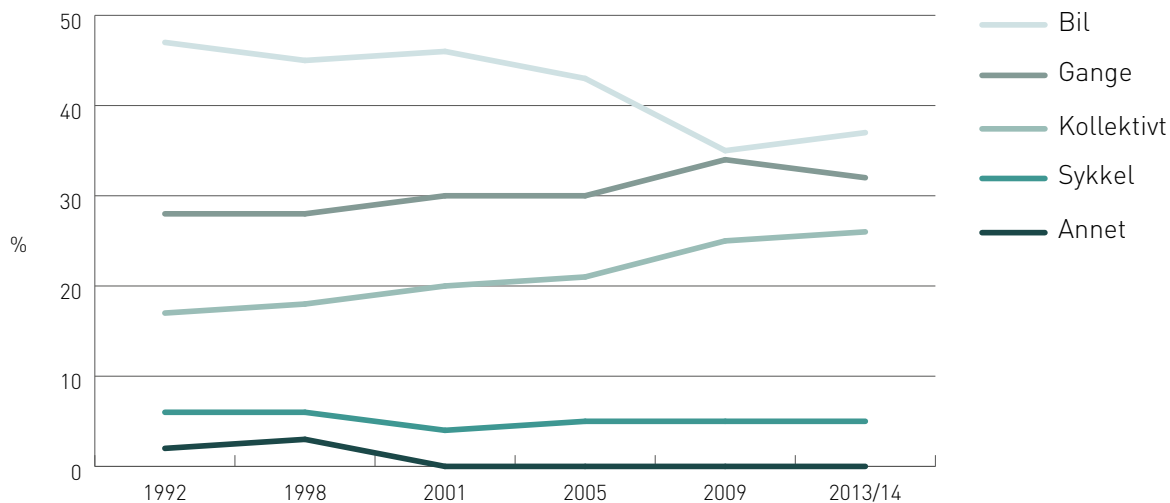
Selv om veksten i biltrafikken over bygrensa er sterkest i sørkorridoren er det fortsatt nordøstkorridoren som har den største biltrafikken, jf. figur 4.

Antall kjøretøy som passerer bomringen i Oslo gikk ned med seks prosent fra 2007 til 2015. Dersom en tar ut elbilene og kun ser på fossilbiler,

Figur 6. Kollektivreiser i Oslo (antall påstigende). Indeks 1990=100. Datakilde: Ruter

Figur 7. Utvikling i befolkning, vegtrafikk og antall påstigninger i Oslo. Indeks 2007=100.

 Datakilde: Ruter, Statens vegvesen og SSB.²

Figur 8. Reisemiddelfordeling. Hovedtransportmiddel på reiser i Oslo foretatt av bosatte i Oslo som er 13 år eller eldre.

Datakilde: Nasjonale reisevaneundersøkelser, TØI

har nedgangen vært tolv prosent i denne perioden. Elbiler utgjorde fem prosent av alle passeringer i 2015, jf. figur 5. Økningen i elbiltrafikken har fortsatt utover i 2016 og utgjorde åtte prosent av alle passeringer i oktober 2016.

Kollektivtrafikken

Antall kollektivreiser (påstigninger) i Oslo økte moderat utover på nittitallet, og gikk noe ned i perioden 2001-2003 mens vegtrafikken økte, jf. figur 6. Nedgangen i kollektivtrafikken kan trolig knyttes til realprisøkning i kollektivtrafikken og redusert tilbud. Det ble et tydelig trendskifte rundt år 2004 og ytterligere økt veksttakt fra rundt år 2008 som var året Ruter og Oslopakke 3 ble etablert. I 2015 registrerte Ruter 251 millioner påstigninger i kollektivtrafikken i Oslo.

Figur 7 sammenstiller utviklingen i folketall, vegtrafikk og kollektivtrafikk i Oslo siden år-tusenskiftet. Folketallet økte jevnt og trutt i hele perioden. Vegtrafikken fulgte befolkningsveksten fra 2000 til 2007, deretter skilte disse to utviklingsbanene lag. Kollektivtrafikken tapte markedsandeler noen år tidlig på 2000-tallet, før det ble hentet inn igjen. Den kraftige veksten i kollektivtrafikken er fremtredende fra 2007.

Reisevaner

Det tydelige skiftet i reisemiddelfordelingen, mot mer bruk av kollektivtransport og stagnasjon i biltrafikkveksten, reflekteres også i reisevaneundersøkelsene³ (RVU). Frem til 2005 holdt andelen av alle reiser som skjedde med bil seg ganske stabil på i underkant av 50 prosent av alle reisene som bosatte i Oslo foretok i løpet av en dag. Andelen gikk signifikant ned i 2009 og lå på 37 prosent i siste RVU fra 2013/14.

Kollektivtrafikken har tatt en stadig større del av markedet og var på 26 prosent i 2014. Gange har opprettholdt og til dels økt sin andel gjennom hele perioden. Om lag en av tre reiser skjer til fots,

2. Grunnen til at kurven i figur 7 for "Passasjerer kollektivtransport" er stiple mellom år 2011 og 2012 er at NSB har endret sin metode for beregning av trafikktall fra og med 2012. Historiske tall vil ikke bli justert. Rapporterte trafikktall for 2012 for NSB i Oslo ble da justert fra 5,5 millioner til 7,8 millioner påstigninger. Tall for biltrafikk i 2015 er i hht vekst i bomringen Oslo.

3. Transportøkonomisk institutt (TØI) har gjennomført reisevaneundersøkelse (RVU) hvert fjerde år som er en telefonbasert utvalgsundersøkelse hvor innbyggerne blir spurt om blant annet hvilke reiser de har foretatt hvor og når i løpet av en dag. På grunnlag av dette, kan en se på reisemiddelfordeling, reiselengde mv.

mens sykkel spilte fortsatt en relativ beskjedne rolle i Oslo i 2014 på rundt fem prosent av alle reiser i Oslo i løpet av året, jf. figur 8.⁴

Både kollektiv- og gangandelen er høy i norsk målestokk, og er på linje med eller høyere enn andre sammenlignbare byer i Europa. Når sykkelandelen har holdt seg relativt stabilt, betyr det at sykkeltrafikken har økt i takt med befolkningsveksten, og at kollektivtrafikken har økt enda mer enn figuren over indikerer.

De registrerte endringene i reisemiddelfordelingen viser stor geografisk variasjon innen Osloområdet. Figur 9 viser transportmiddelfordelingen der kollektivtransport er skilt ut fra gange og sykkel. Jo rødere et område er skravert, desto høyere er bilandelen i området, jo grønnere et område er skravert, desto høyere er gang- og sykkelandelen, og jo blåere et område er skravert, desto høyere er kollektivandelen⁵.

Indre Oslo har høy gang- og sykkelandel, mens deler av Oslo nordøst har en høyere kollektivandel. Også i Lillestrøm er det relativt høy gang- og sykkelandel.

Dreining fra hovedvegutbygging til kollektiv- og sykkel-satsing

De observerte endringer i trafikk og reisevaner er naturlig å se i sammenheng med de grep som er gjort i planlegging og utbygging av transport-systemet i regionen.

Oslopakke 1 ble etablert i 1990. Den innebar en bomring rundt sentrale deler av Oslo som ga økt handlingsrom for å investere i ny infrastruktur. Omtrent 8 av 10 kroner i den første Oslo-pakka gikk til å utvikle hovedvegsystemet i Oslo og Akershus, mens 2 av 10 kroner gikk til infrastruktur for lokal kollektivtrafikk. Det første vegprosjektet var Festningstunnelen som nå er blitt en del av Operatunnelen. Festningstunnelen førte til en klar forbedring av trafikkforholdene i Oslo sentrum. Tidligere dundret E18-trafikken gjennom Rådhusgata og over Rådhusplassen.

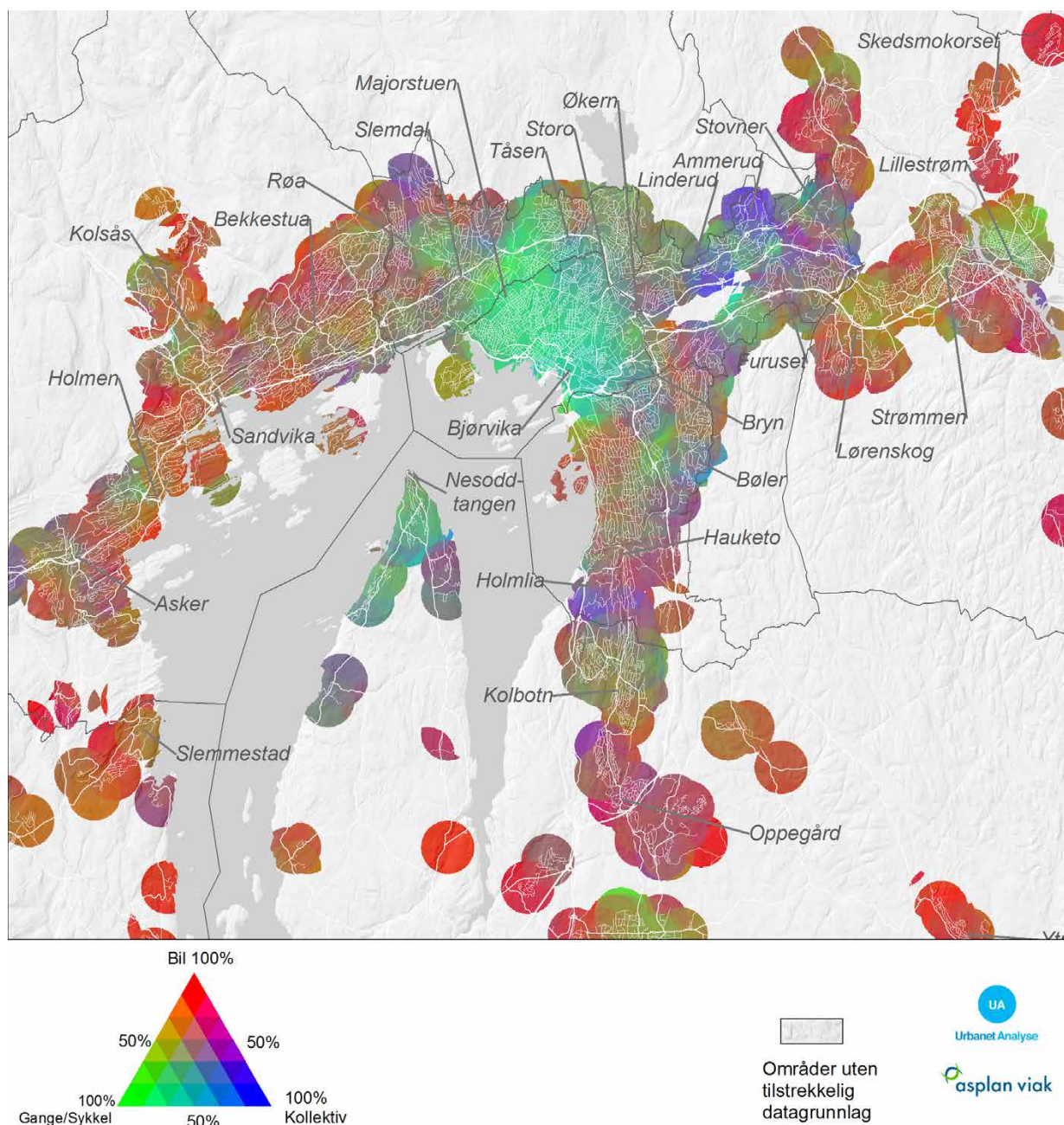
Andre viktige vegprosjekt i Oslo i denne perioden var blant annet Ekeberg-tunnelen og ombygging av store deler av Ring 3. Mange lyskryss er erstattet med planfrie kryss og det har blitt bygd tunneler ved Granfoss/Lilleaker og Tåsen som bidro til vesentlig bedre bomiljø.

Eksempler på kollektivtiltak i Oslo-pakke 1 var oppgradering av Røabanen med strømskinne og planfri kryssing samt forlengelse av T-banen til Mortensrud.

4. En RVU gjennomført for Oslo kommune i 2013 viste en sykkelandel på 8 prosent. Oslos undersøkelse og den nasjonale undersøkelsen er imidlertid ikke sammenlignbare på grunn av vesentlig forskjeller i måletidspunkt og aldersgrense for deltakelse.

5. For spredtbygde områder er det ikke tilstrekkelig data-grunnlag. Disse områdene er ikke skravert.

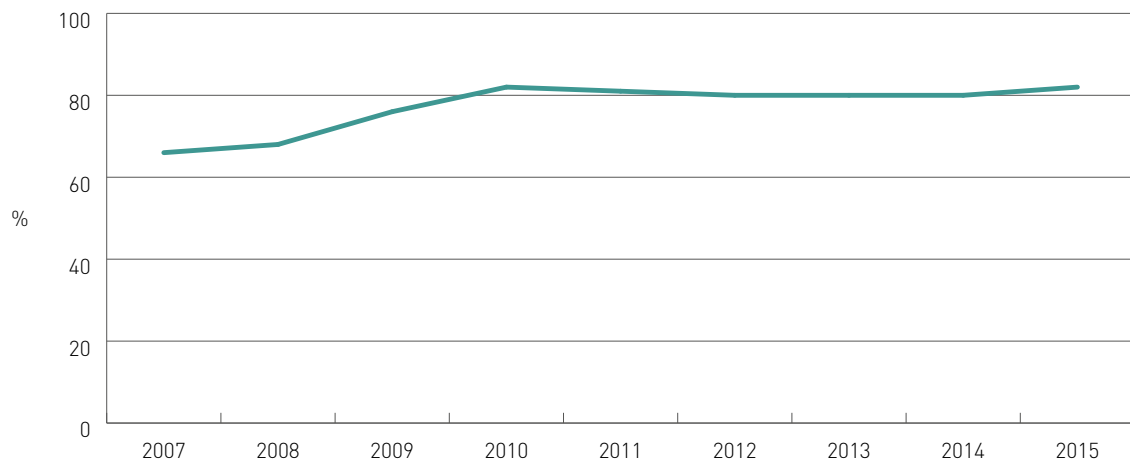
Figur 9. Andel gang/syssel, kollektiv og bilbasert transport, basert på informasjon på grunnkrets nivå. Oslo og nære omegn. Den nasjonale reisevaneundersøkelsen (RVU) 2013/2014. Kilde: Prosam-rapport 218

Utover på nittitallet vokste erkjennelsen av at det var behov for å styrke kollektivtilbudet ytterligere for å unngå at trafikkøkningen på veg skulle spise opp effekten av hovedvegutbyggingen i den første Oslopakken. Oslopakke 2 kom i 2002 og innebar en økt satsing på kollektivinfrastruktur. Det største enkeltprosjektet var T-baneringen med stasjoner på Nydalen, Storo og Sinsen. Det var i tillegg en rekke små og mellomstore tiltak som kollektivfelt, kollektivknutepunkt, sanntidsinformasjonssystem og oppgradering

av trikketraséer og oppstart av arbeidet med å oppgradere Kolsåsbanen i Oslo.

Som omtalt over, kom det mest markerte trendbruddet i 2008. Ruter ble etablert og la grunnlag for effektivisering og samordning av kollektivtilbudet i Oslo og Akershus. Oslo kommune reduserte prisen på månedskort for kollektivtrafikk fra 720 til 550 kr. Samtidig startet Oslopakke 3 opp med økt kollektivsatsing og omlegging av bompengoordningen.

Figur 10. Utvikling i innbyggernes tilfredshet med kollektivtilbudet i Oslo. Datagrunnlag: Ruter (MIS)

Det ble slutt på periodekort i bomringen, takstnivået økte, og nytt bomsnitt ble etablert på bygrensen fra Bærum. For første gang i Norge ble bompenger brukt på drift av kollektivtrafikken. En rekke buss- og T-banelinjer fikk økt frekvens og kapasitet. Parallelt har staten styrket og forbedret togtilbudet.

I alt betyr dette at kollektivtrafikken har fått styrket sin konkurranseevne betydelig i Oslo i forhold til bruk av egen bil.

Disse grepene sammen med samordnet areal- og transportplanlegging og en aktiv parkeringspolitikk er trolig sentrale årsaker til at Oslo har fått til et trendbrudd med kraftig økning i kollektivtrafikken, mens veksten i biltrafikken er holdt i sjakk.

Resultater av satsingen på kollektivtrafikk kan også leses av utviklingen i befolkningens tilfredshet med kollektivtilbudet. Denne har i Oslo økt fra 66 prosent i 2007 til 82 prosent i 2015.

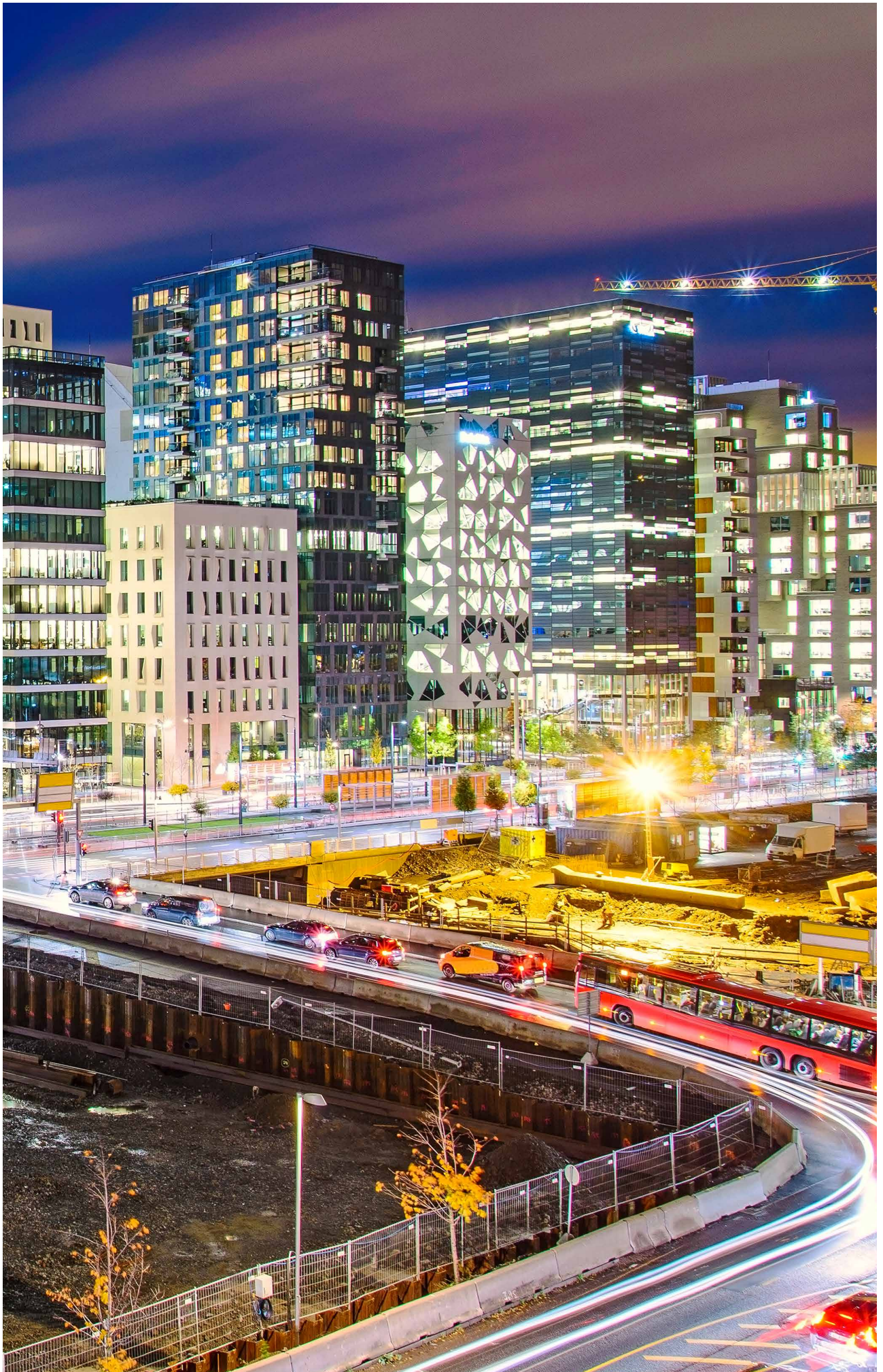
I 2006 vedtok bystyret i Oslo kommune en sykkelstrategi, «Sykkelstrategi 2005–2015». I denne perioden har det bl.a. blitt gjort utbedringer av skilting og veimerking av et sykkelveinett som har en samlet lengde på ca. 180 km. Det er også gjort forbedringer i flere trafikkfarlige punkt, kryss og strekninger hvor det har vært høy risiko for ulykker.

I 2002 ble fartsgrensen i Oslo sentrum redusert til 30 km/t for å redusere risikoen for alvorlige ulykker ved sykling. Dette tiltaket ble videreført i sykkelstrategien og gjelder stadig. Det har også

vært fokus på å øke antall sykkelparkeringsplasser, og siden 2005 har det blitt laget ca. 600 nye sykkelparkeringsplasser i Oslo. I tillegg har bysykkelfordelingen som startet opp i 2005 hatt stor etterspørsel og blitt stadig utvidet med nye stativer. Det finnes nå ca. 100 bysykkelstativer i Oslo hvorav de fleste ligger innenfor ring 2. I 2015 vedtok bystyret i Oslo kommune en ny sykkelstrategi, «Sykkelstrategi 2015–2025 – Oslo skal være en sykkelby for alle» (Sak 86/15), som innebærer ytterligere sykkelstrategier i årene som kommer.

Forfatter:

Olav Fosli, Oslopakke 3-sekretariatet.

BOLIGER OG BEFOLKNING GJENNOM 65 ÅR

- Botetthet og framtidig boligbehov

Boligmengden har siden årtusenskiftet vokst i et lavere tempo enn folketilveksten. Dette gjør at vi nå bor i gjennomsnitt flere personer per bolig enn ved årtusenskiftet. I 1950 var imidlertid antall personer per bolig i Oslo langt høyere enn i dag. Hvordan har botettheten i Oslo endret seg siden 1950-tallet, og hvorfor? Kan dette fortelle oss noe om framtidens boligbehov?

I en raskt voksende by som Oslo er det stor oppmerksomhet rundt sammenhengen mellom folketilvekst og boligvekst. Antall personer per bolig har de seneste årene bl.a. blitt benyttet som grunnlag til å anslå framtidig boligbehov i forbindelse med byutviklingsstrategien i Oslo kommunes kommuneplan og senest i rapporten «Økt boligvekst i Oslo» fra boligvekstutvalget. Den økende botettheten har også blitt trukket inn i debatten om boligpriser som en mulig årsak til den kraftige veksten i boligprisene i Oslo. I denne artikkelen skal vi se nærmere på endringer i botettheten fra 1950-tallet og fram til i dag.

Folketilvekst og boligtilvekst i utakt

Svingningene i folketilveksten er tilsynelatende uten sammenheng med nybyggingen av boliger fra 1950-tallet til i dag (figur 1). Det er særlig to perioder som viser store avvik mellom folketilvekst og nybygging av boliger. Fra 1969 til 1984 hadde Oslo en nedgang i folkemengden på over 41 000 innbyggere. I samme periode ble det bygget nesten 59 000 nye boliger.

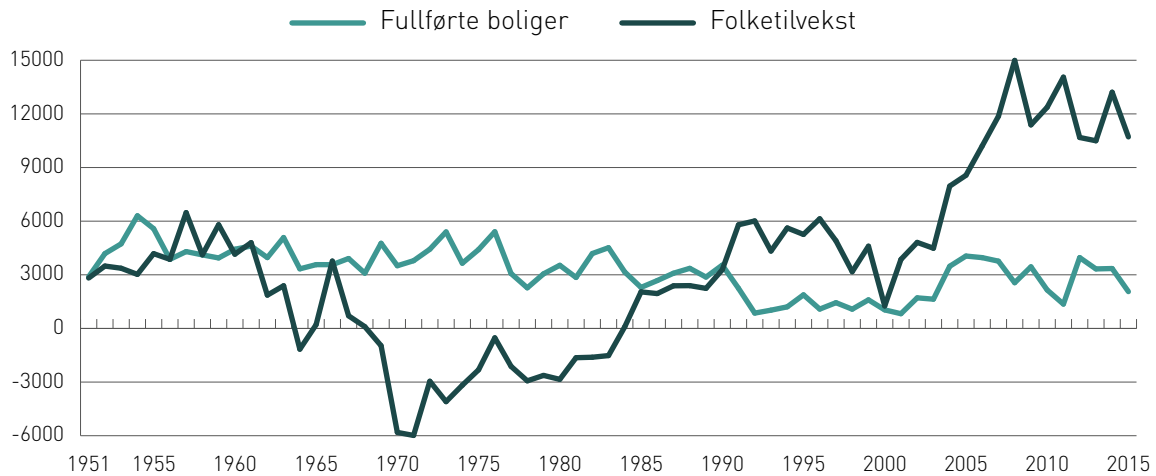
Den andre perioden med stort avvik mellom vekst og nybygging startet ved årtusenskiftet og har vart fram til i dag. Siden 2001 har folkemengden i Oslo økt med snaut 150 000 innbyggere. Samtidig ble det bygget i underkant av 41 000 nye boliger. Forholdet mellom folketilvekst og nybygging tilsvarer i gjennomsnitt siden 2001 ca. 3,6 nye innbyggere per ny bolig. For de siste fem årene (2011–2015) tilsvarer folketilveksten 4,2 nye innbyggere per ny bolig.

SAMMENDRAG

”

Fra 1951–1991 var den prosentvise veksten i husholdninger høyere enn folketilveksten. Dette førte til at antall personer per husholdning sank, fra 3,31 i 1951 til 1,89 i 1991. Etter årtusenskiftet har Oslo hatt høy folketilvekst, og siden 2009 har den prosentvise folketilveksten vært høyere enn husholdningstilveksten. I 2016 var antall personer per husholdning 1,98. Alle aldersgrupper bidro til nedgangen i bofrekvens i siste halvdel av forrige århundre, men størst endring var det blant personer i 20-årsalderen. Dette gjenspeiler at familieetablering skjedde stadig senere samt framveksten av en «ung voksen»-livsfase. Beregninger av boligbehov i 2030 etter ulike bofrekvenser og ulike alternativer av befolkningsframskrivningene illustrerer usikkerheten rundt det framtidige boligbehovet. Befolkningsframskrivningens mellomalternativ kombinert med 2016-bofrekvensene gir imidlertid en gjennomsnittlig årlig husholdningsvekst på 5272 husholdninger fram til 2030.

Figur 1. Folketilvekst og fullførte boliger i Oslo. 1951-2015.

Det er viktig å påpeke at det her benyttes antall fullførte boliger. Verken ombygginger, bruksendringer eller avganger er med i statistikken over fullførte boliger. Det foreligger ingen fullstendig tidsserie over boligmengden for denne perioden, men folke- og boligtellingerne kan hjelpe oss et stykke på vei.

Antall bebodde boliger i henholdsvis 1970 og 1980, telt i folke- og boligtellingerne, gir et tilsvarende inntrykk som statistikken over fullførte boliger, nemlig at boligmengden i denne perioden økte mens folkemengden sank. Økningen i antall bebodde boliger i perioden 1970 til 1980 var på 26 000, samtidig som folkemengden sank med 29 500 personer i samme tidsrom.

Nøyaktig hvor mye boligmengden har vokst og nøyaktig hvordan antall personer per bolig har

endret seg, er vanskelig å anslå presist ettersom boligstatistikken har vært gjennom flere endringer siden 1950-tallet.

Hvor mange boliger har vi egentlig?

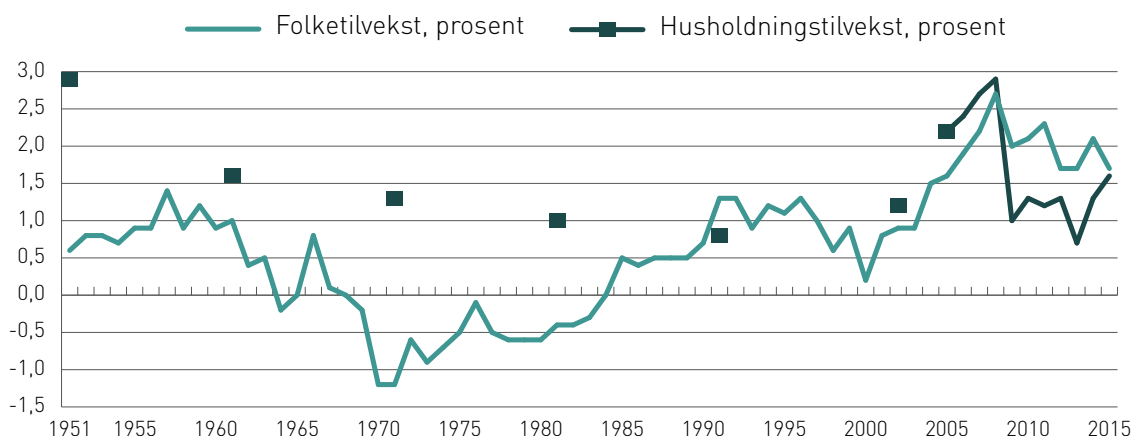
For å kunne sammenligne utviklingen i folketilveksten og boligtilveksten i et så langt tidsperspektiv som vi ønsker her følger det noen utfordringer med hensyn til statistikkgrunnlaget.

Statistikk over folkemengden i Oslo er, om ikke feilfriⁱ, så i alle fall temmelig entydig. Det Sentrale Folkeregisteret (DSF) er kilden til statistikken og den er lett tilgjengelig fra 1951 og framover via SSBs statistikkbank. Når det gjelder statistikk over boligmengden er det mer komplisert.

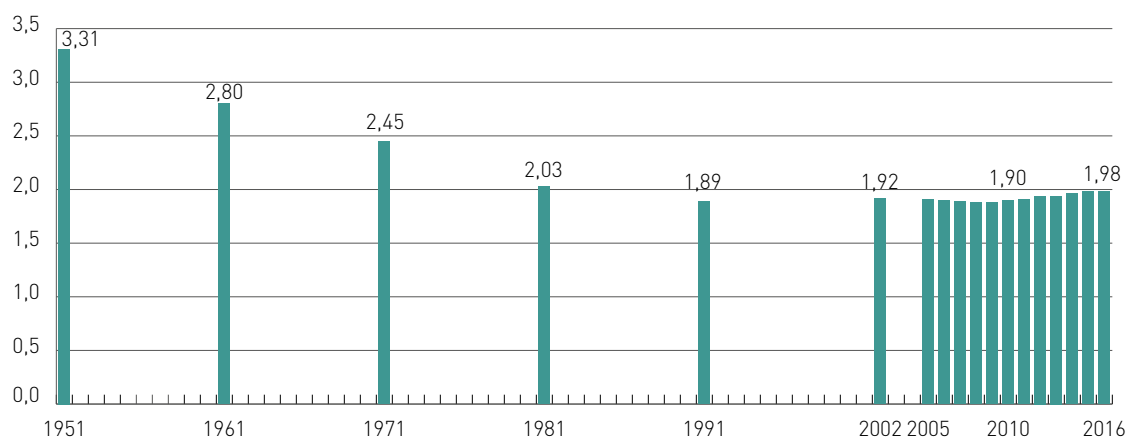
SSB publiserer både husholdningsstatistikkⁱ, boligstatistikkⁱⁱ, og statistikk over boligbyggingⁱⁱⁱ.

Figur 2. Prosentvis folketilvekst og husholdningstilvekst. 1951-2015.

Kilde husholdningstilvekst: Folke- og boligtellinger 1950-2001, registerbasert husholdningsstatistikk 2005-2016.

Figur 3. Gjennomsnittlig antall personer per husholdning, 1951-2016.

For boligmengdestatistikk fra forrige århundre, er folke- og boligtellene^{iv}, publisert hvert tiende år, den eneste kilden. Disse statistikkene er imidlertid ikke så godt samstemte, noe som har sammenheng med at de er basert på ulike kilder og har ulike produksjonsmåter. Derfor er det med en viss forsiktighet vi begir oss ut på å gjøre beregninger basert på antall boliger i Oslo.

Statistikken over fullførte boliger har gode tids-serier, men ettersom den mangler både avganger, ombygginger og omregistreringer, er den uegnet for nøyaktig beregning av antall personer per bolig. Vi står derfor igjen med folke- og boligtellene som beste kilden til statistikk over boligmengden i Oslo i det forrige århundre. Blant de statistikkseriene som SSB nå publiserer årlig er husholdningsstatistikken den som er mest i tråd med boligstatistikken fra folke- og boligtellene ettersom de begge i prinsippet kun teller bebodde boliger. SSB publiserer også tidsserier i sin statistikkbank over antall husholdninger hvor folke- og boligtellinger er kilde fra 1960 fram til den registerbaserte husholdningsstatistikken tar over, fra 2005-2016. På bakgrunn av dette vil husholdningsstatistikken her brukes i forlengelse av folke- og boligtellene når vi skal ser nærmere på personer per bolig, eller rettere sagt personer per husholdning, siste 65 år.^v

Personer per husholdning

Fra 1950 og fram til 1991 var den prosentvise veksten i husholdninger høyere enn veksten i folke-mengden. Dette førte til at antall personer per husholdning (figur 3) sank jevnt og trutt i denne perioden. Senere har vi hatt perioder med høy folketilvekst, og siden 2009 har den prosentvise folketilveksten vært større enn husholdningsveksten.

Antall personer per husholdning var i perioden 1951-2016 på sitt høyeste i startåret, 1951, med 3,31 personer per bolig (figur 3). Deretter sank det til 1,89 i 1991, og nådde sitt laveste punkt i 2009 (1,88), før det økte til 1,98 i 2015.

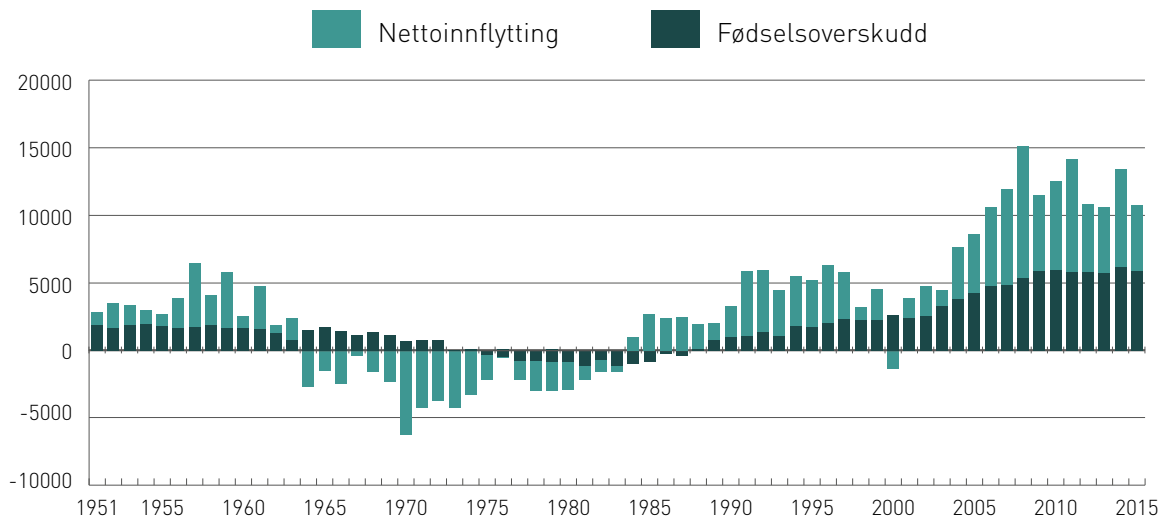
De siste fem årene tilsvarer forholdet mellom folketilvekst og husholdningstilvekst at folke-mengden øker med 3,0 personer for hver ny husholdning. Som tidligere nevnt var forholdet mellom folketilvekst og nybygging siste fem år på 4,2 nye innbyggere per ny bolig. Dette skyldes at antall husholdninger har vokst med ca. 19 500 de siste fem årene, mens det er fullført like over 14 000 nye boliger.

På 1970-tallet var situasjonen ganske annerledes enn i våre dager. Mellom folke- og boligtellene i henholdsvis 1970 og 1980, økte antall husholdninger med snaut 26 000, mens folkemengden sank med 29 500. Det betyr at for hver ny husholdning sank folkemengden med 1,14 personer. En husholdning er i denne sammenhengen tilsvarende en bebodd bolig. Boligene ble altså ikke stående tomme til tross for nedgangen i folke-mengden. I tillegg ble nye boliger fylt med beboere.

For å forstå hvordan folketilveksten og husholdningsveksten kan være så i utakt må vi se nærmere på hvilke demografiske mekanismer som er i spill.

1. Det kan særlig være usikkerhet knyttet til studenter og kortvarig arbeidsflytting. Mengden i begge disse gruppene har etter all sannsynlighet økt siden 1950-tallet.

Figur 4. Årlig netto innflytting og fødselsoverskudd for Oslo, 1951-2015.

Nyfødte og innflyttere på boligjakt

De siste årene har folke­mengden i Oslo økt, både som resultat av fødselsoverskudd (fødte-døde) og netto innflytting (figur 4). I løpet av et år dør det ca. 4000 personer i Oslo, mens det samtidig fødes ca. 10 000 barn. Nyfødte barn vil på kort sikt bidra til økning i folke­mengden uten å påvirke boligbehovet ettersom de normalt vil dele bolig med sine foreldre. Riktignok utløser ofte familieforøkninger et ønske om å skifte bolig, for eksempel til en større bolig i et mer familievennlig område, men boligbehovet målt i antall boliger endres ikke av fødsler. Dødsfall trekker på sin side ned folke­mengden, samtidig som det i mange tilfeller frigjør en bolig som andre kan flytte inn i. Med andre ord, befolkningsvekst som følge av fødselsoverskudd vil på kort sikt ikke føre til behov for en økning i antall boliger. Snarere tvert i mot. Barna fødes inn i en familie som allerede disponerer en bolig, mens en del av de døde etterlater seg en bolig.

Økende fødselstall tilsier i utgangspunktet en utvikling mot en større andel husholdninger med barn, som igjen vil tilsi en økning i antall personer per husholdning. Oslo har imidlertid et flyttemønster som demper denne utviklingen.

I motsetning til nyfødte har personer som har bestemt seg for å flytte til Oslo et akutt behov for bolig. Denne boligen vil enten være en helt ny bolig, en bolig etterlatt etter en avdød, en bolig noen har flyttet fra eller en bolig det allerede bor noen i. Flytteaktiviteten i Oslo er høy, og de fleste flytter inn i boliger andre nylig har flyttet fra.

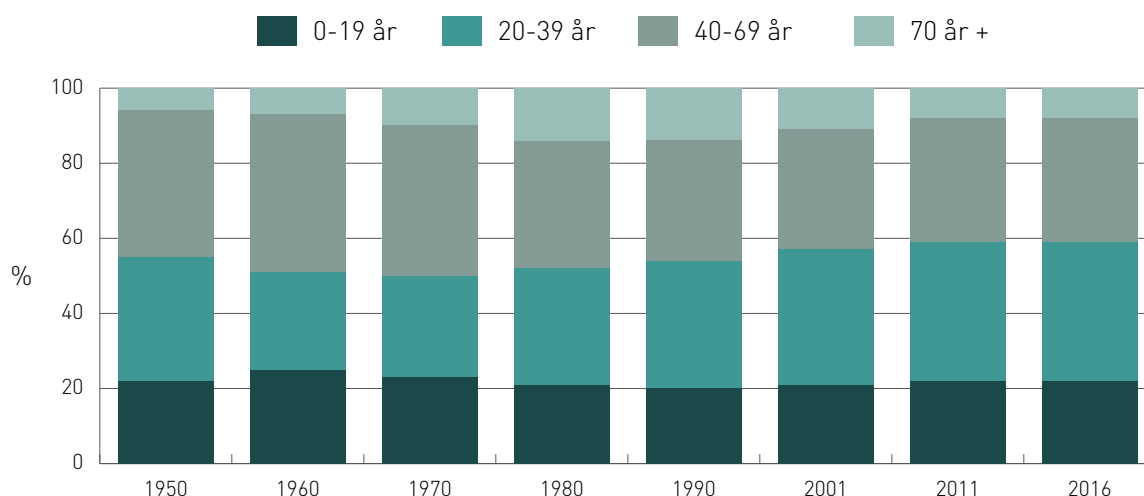
Blant de som flytter ut av Oslo er det imidlertid mange barnefamilier. De som flytter ut av Oslo har derfor en høyere gjennomsnittlig husholdningsstørrelse enn de som flytter inn. I 2012/13 var den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen blant utflyttere på 1,7 personer, mens den for innflyttere var 1,4 (Turner, Lena M. og Sandlie, Hans Chr: 2016, tabell 38). Dermed bidrar flyttemønsteret til å øke boligbehovet. Oslo har hvert år siden 2001 hatt et overskudd av innflyttere i forhold til utflyttere. De som bidrar sterkest til dette innflyttingsoverskuddet er unge mennesker i 20- og 30-årene.

Alder og botetthet

Endringer i botettheten avhenger av alderssammensetningen i befolkningen og hvordan det er naturlig at vi fordeler oss i husholdninger. For barnefamilier er det vanlig å bo relativt mange per bolig, mens eldre bor gjerne kun en eller to per bolig. I gruppen unge voksne som ikke har etablert seg er det større muligheter for tilpasninger avhengig av mulighetene på boligmarkedet, med tanke på bokollektiver, hybelhus, kjøp av bolig sammen med en venn framfor alene eller andre løsninger.

Etter noen år med inn- og utflytting, fødsler, dødsfall og aldring av befolkningen, endres alderssammensetningen. I tillegg endres også samfunnet og folks preferanser. Siden 1950-tallet har det vært endringer i hvor mange barn foreldrepar foretrekker å få, hva som er en passende alder for familieetablering, aksept for å ta ut skilsmisse med mer.

Figur 5. Utvikling i alderssammensetning i Oslo.

Figur 5 viser hvordan alderssammensetningen har endret seg siden 1950, mens figur 6 viser hvordan botettheten har endret seg i de ulike aldersgruppene, da med 1960 som tidligste år.

Den tydeligste forskjellen mellom Oslo i 2016 og Oslo anno 1950 og 1960, er en økning i andel voksne i den yngre gruppen (20-39 år), mens andelen eldre voksne (40-69 år) har krympet. Bemerkelsesverdig er det også at Oslo rundt 1980 og 1990 hadde en eldrebølge. Hele 14 prosent av befolkningen var da over 70 år. Denne eldrebølgen kombinert med historisk lav fruktbarhet² bidrar til å forklare at det på slutten av 1970-tallet og tidlig på 1980-tallet var flere dødsfall enn fødsler i Oslo. Andelen barn og unge (0-19 år) var på sitt høyeste blant de målte tidspunktene i 1960, med 25 prosent.

Som figur 6 viser, har den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen gått ned i alle aldersgrupper etter 1960 og 1970, mens det i perioden 1980-2016 er mindre endringer.

Når det gjelder de yngste kommer det her tydelig fram at barnefamiliene var i gjennomsnitt noe større i 1960 og i 1970 enn de har vært i senere tid. Den tydeligste endringen i bofrekvens over tid er blant de unge voksne. Fra ca. 18 års alder stuper antall personer per husholdning. 1960-kurven flater ut ved ca. 24 år med et gjennomsnitt på ca. 2,8 personer per husholdning. Til sammenligning ligger bofrekvensen til 24-åringene i både 1990, 2001 og 2016 på ca. 1,6. Denne forskjellen illustrerer bl.a. framveksten

av «ung voksen»-livsfasen. I 1960 var det vanlig å starte familieetableringen mye tidligere enn i dag. I Oslo i 1970 var mors gjennomsnittsalder ved første fødsel 24 år (statistikk for 1960 er ikke tilgjengelig). I ettertid har gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende steget jevnt og trutt, og i 2015 var den 31 år i Oslo. Fallet i antall personer per husholdning blant personer i 20-årsalderen gjenspeiler at det har blitt vanlig å bo for seg selv en stund før familieetablering. At bofrekvensene for 1980 og senere er lavere enn 1960- og 1970-kurvene også når vi beveger oss til 30- og 40-åringene skyldes mindre barnekull, trolig kombinert med økende andel aleneboende i disse aldersgruppene.

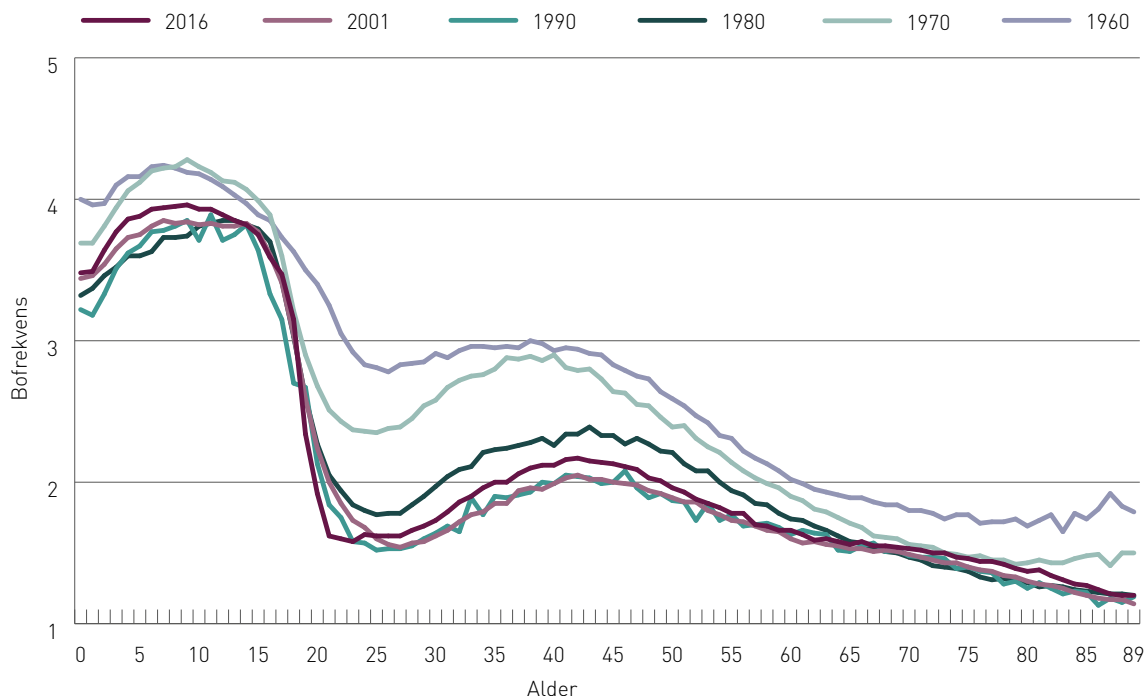
Boligbehovet i framtiden

Som vi har vært inne på har både alderssammensetningen og botettheten i ulike aldersgrupper variert betydelig i Oslo siden midten av forrige århundre. Boligbehovet i Oslo i framtiden vil ikke bare avhenge av befolkningsveksten, men også av alderssammensetningen og botettheten i de ulike aldersgruppene.

Ved hjelp av de aldersspesifikke bofrekvensene (figur 6) kombinert med Oslo kommunes befolkningsframskrivning, begge på ettårs aldersgrupper, er det mulig å gjøre beregninger av boligbehovet i Oslo fram til 2030. Beregningene tar da hensyn til forventede endringer i alderssammensetningen, jf. befolkningsframskrivningen, samtidig

2. Den laveste årlige fruktbarheten (SFT) målt i Oslo var 1,34 i 1983.

Figur 6. Gjennomsnittlig antall personer per husholdning (bofrekvens) etter alder. Oslo. 1960, 1970, 1980, 1990, 2001, 2016.

som de viser hvor mye boligbehovet vil endres avhengig av botettheten. Her benyttes da de ulike historiske bofrekvensene (figur 6) som alternative framtidsscenarioer. I tillegg til befolkningsframskrivningens mellomalternativ, som gjerne anses som et hovedalternativ, vises også beregninger basert på lavalternativet og høyalternativet.

Dersom befolkningsframskrivningens mellomalternativ skulle slå til, samtidig som vi beholder dagens aldersspesifikke bofrekvens, vil det i 2030 være behov for boliger til 73 803 flere husholdninger i 2030 enn det var per 1.1.2016. Dette tilsvarer

en gjennomsnittlig årlig økning på 5272 husholdninger fram til 2030. Det er nærliggende å vurdere disse anslagene som boligbehov, men det bør da legges til at noe husholdningsvekst vil kunne imøtekommes av ledige boliger som allerede finnes i den eksisterende boligmassen⁶.

Befolkningsframskrivninger er alltid forbundet med stor usikkerhet, spesielt på lang sikt. Derfor produseres det også et lavalternativ og et høyalternativ i tillegg til mellomalternativet. Dersom folketilveksten skulle bli lavere enn forventet og heller følge utviklingsbanen til lavalternativet vil

Tabell 1. Økning i antall husholdninger fra 2016 til 2030 forutsatt ulike aldersspesifikke bofrekvenser (som vist i figur 6) kombinert med Oslo kommunes befolkningsframskrivning 2017-2030. (Antall husholdninger i 2016: 332 569)

Bofrekvens	Befolkningsframskrivning	Husholdningstilvekst i alt (2016-2030)	Gjennomsnittlig husholdningstilvekst per år (2016-2030)
2016	Mellomalternativet ³	73 803	5272
2016	Lavalternativet ⁴	44 097	3150
2016	Høyalternativet ⁵	103 572	7398
2001	Mellomalternativet	86 735	6195
1990	Mellomalternativet	90 278	6448
1980	Mellomalternativet	50 348	3596
1970	Mellomalternativet	-6 186	-442
1960	Mellomalternativet	-37 052	-2647

det være nok å øke antall husholdninger med drøyt 44 000 fram til 2030, eller 3150 per år. Om det derimot skulle bli kraftigere vekst enn forventet, i tråd med høyalternativet, trengs 103 572 flere husholdninger med dagens tetthet, noen som tilsvarer en økning på 7398 husholdninger per år.

Det er imidlertid ikke bare befolkningsframskrivningene det er knyttet usikkerhet til. Det framtidige antall personer per husholdning kan være like vanskelig å forutse. Med bofrekvenser tilsvarende 1990-nivå og en folketilvekst som i mellomalternativet, vil det i 2030 være behov for boliger til 90 278 flere husholdninger enn i dag. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 6448 husholdninger fram til 2030.

Selv om vi sannsynligvis ikke vil se samme tetthet som i 1960 eller 1970 de nærmeste tiårene, er det interessant å se hvor kraftig påvirkning en annerledes tetthet ville hatt for boligbehovet i framtiden. Dersom bofrekvensene fra 1960 skulle bli en realitet i 2030, samtidig med mellomalternativets folketilvekst ville Oslo allerede hatt for mange boliger. Hele 37 052 boliger som i dag er husholdninger kunne i teorien i 2030 stått tomme eller blitt benyttet til noe annet enn boliger. Med bofrekvenser tilsvarende 1970 kunne vi stanset all boligbygging og i tillegg latt 6186 av boligene som er husholdninger i dag, stå tomme i 2030.

Folkemengde og boligmengde – et samspill

Som vist finnes det fleksibilitet i en boligmasse til å romme et ulikt antall mennesker. Dette gjør at når vi ser utviklingen i folkemengde og

husholdningsmengde over tid kan de framstå som løsrevet fra hverandre, selv om de åpenbart ikke er det. Folketilveksten slik den beregnes av Oslo kommune forutsetter ikke en bestemt boligtilvekst. Likevel kan det tilføyes at beregningene for framtidig nettotilflytting til Oslo – som er en viktig forutsetning for framskrivningen – er basert på observerte flyttetendenser siste fem år. Denne observerte flyttingen er i sin tur påvirket av boligsituasjonen for disse årene. Det betyr at framskrivningen forutsetter at boligtilgjengeligheten ikke endres på en måte som påvirker folks flyttetilbøyeligheter til og fra Oslo nevneverdig.

Hvordan ville egentlig en vesentlig annerledes situasjon på boligmarkedet påvirket folketilveksten? Det kan kun spekuleres i hva som ville skjedd dersom det hadde blitt fullført 25 000 nye boliger de foregående fem årene istedenfor drøyt 14 000. Ville folkemengden spredd seg utover i disse boligene og dempet tettheten, mens folketilveksten ville vært upåvirket? Eller ville det gitt økt tilflytting og en høyere folketilvekst enn vi faktisk har hatt i denne perioden?

3. Mellomalternativet i 2030: 794 594 innbyggere
4. Lavalternativet i 2030: 734 818 innbyggere
5. Høyalternativet i 2030: 854 868 innbyggere
6. I skrivende stund er det annonsert 2152 boliger til leie og 833 boliger til salg i Oslo via finn.no.

Forfatter:

Nils Petter Strand, Byrådsavdeling for finans

Statistiske kilder:

Folke- og boligtellingene 1950, 1960, 1970, 1980, 1990 og 2001. Diverse publikasjoner hentet fra www.ssb.no/folketellinger

Oslo kommunes befolkningsframskrivning 2017-2040: www.statistikkbanken.oslo.kommune.no

Statistikk forøvrig: Bestilt fra Statistisk sentralbyrå eller tilgjengelig via www.ssb.no/statistikkbanken

Kilder:

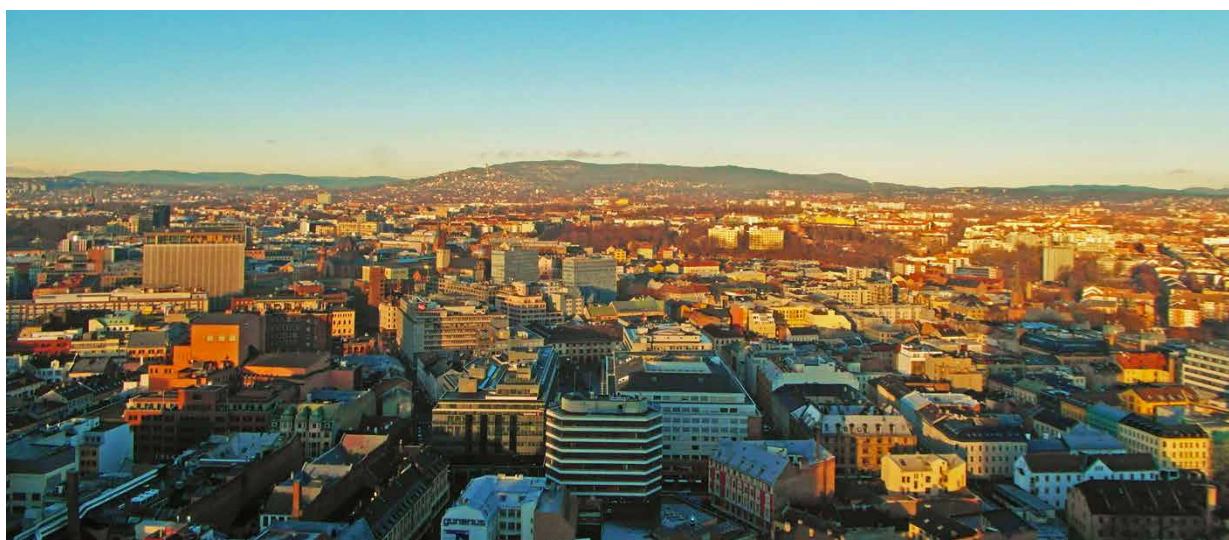
Bjørnsgard, Birgit og Eide, Einar (2008). Utvikling av registerbasert boligstatistikk. Status og videre arbeid. SSB Notat 2008/51

Falnes-Dalheim, Anders (2009). Dokumentasjon av registerbasert familie- og husholdningsstatistikk. Årlig statistikk f.o.m. 2005, basert på folkeregistrert adresse per 1. januar. SSB Notat 2009/54

Turner, Lena M. og Sandlie, Hans Chr. (2016). Storby – stabilitet og endring i botetthet og flytting. NOVA Notat 2/2016.

- i. Husholdningsstatistikken: Publisert første gang i 2005. Statistikken bygger i hovedsak på DSF (Det Sentrale Folkeregisteret), hvor personer grupperes om til familier ved hjelp av familienummer. I tillegg benyttes opplysninger fra Matrikkelen og Enhetsregisteret i Brønnøysund. Ved opprettelsen av statistikken i 2005 hadde Oslo svært lav bolignummerdekning (22 prosent av boligene var uten bolignummer). Dette førte til husholdningsstatistikken for Oslo ble kraftig justert gjennom vekting de første årene (Falnes-Dalheim, 2009). Vekter benyttes fortsatt, men etter hvert som registergrunnlaget har blitt mer komplett utgjør dette mindre justeringer enn tidligere. I 2016 ble det gjort metodeendringer med tilbakevirkende kraft for årene 2014, 2015 og 2016. Den nye metoden tar i større grad høyde for at flere enslige kan bo i samme husholdning, noe som gir færre husholdninger i alt. Mange studenter er også flyttet fra kommunen de er registrert bosatt til studentkommunen, noe som har omvendt effekt, altså at det gir flere husholdninger i alt.
- ii. Boligstatistikken bygger på Matrikkelen, tidligere Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret (GAB) og har statistikk tilbake til 1.1.2006. GAB inneholdt tidligere i hovedsak opplysninger om antall bygninger, mens informasjon om antall boliger i hver bygning var mangelfullt. Etter hvert har innføringen av bolignummer kommet langt, og nå er de aller fleste boliger i Norge registrert i Matrikkelen (Bjørnsgard og Eide, 2008). Sammenlignbarheten med husholdningsstatistikken er begrenset. Per 1.1.2016 var det i følge husholdningsstatistikken 332 568 husholdninger i Oslo, mens boligstatistikken på samme tidspunkt viste 326 043 boliger. I teorien skulle egentlig antall boliger vært noe høyere enn antall husholdninger ettersom boligstatistikken teller både bebodde og ubebodde boliger. Samsvaret mellom disse to statistikkene er dårligere i Oslo enn ellers i landet.
- iii. Statistikk over boligbygging finnes i byggearealstatistikken. Denne er basert på Matrikkelen, tidligere Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret (GAB). Denne inneholder bl.a. statistikk over fullførte boliger, men omfatter ikke avgang av boliger eller endring i antall boliger som følge ombygging eller bruksendring. Slik sett kan man ikke her få en fullstendig oversikt over endringer i boligmengden.

- iv. Folke- og boligtellinger: Folketellingen i 1801 var første gang innbyggernes navn ble registrert sammen med opplysninger om bosted/adresse. Senere har det blitt gjennomført 19 slike folke- og boligtellinger. På 1900-tallet ble disse gjennomført hvert tiende år, med unntak av under krigen, og siden i 2001 og i 2011. Til og med 2001 ble dataene samlet inn via utfylling av skjemaer. I 2011 var hele folke- og bolig tellingen registerbasert. Boligstatistikken i folke- og boligtellinger viser ikke fulltelling over antall boliger, men viser antall bebodde boliger.
- v. Overgangen fra de skjemabaserte folke- og boligtellinger til den registerbaserte husholdningsstatistikken er ikke helt sømløs, i alle fall ikke for Oslo sin del. Selve overgangen fra 2001 til 2005 virker tilforlatelig, men husholdningstilveksten de første fire årene i husholdningsstatistikken, er bemerkelsesverdig høy. Antallet husholdninger i Oslo økte i følge statistikken med drøyt 29 000, eller i gjennomsnitt ca. 7 300 per år (2005–2008), hvilket er nesten det dobbelte av veksttakten de påfølgende årene (2009–2016). Det ble fullført i overkant av 14 300 nye boliger i perioden 2005 til 2008. Dette innebærer at det i tillegg til nybyggingen skal ha dukket opp snaut 15 000 husholdninger på fire år som følge av ombygginger, bruksendringer eller innflytting i ubebodde boliger. Når vi samtidig vet at statistikken for Oslo i disse årene var forbundet med betydelig usikkerhet, blant annet på grunn av lav bolignummerdekning, er det nærliggende å anta at denne husholdningsveksten ikke var fullt så kraftig i virkeligheten som statistikken tilsier.

OSLOSPEILET

MER INFORMASJON:

Oslostatistikken: www.oslo.kommune.no/statistikk

Abonner på oppdatert statistikk om miljø, helse, befolkningsutvikling og/eller utdanning ved å sende en mail til oslostatistikken@byr.oslo.kommune.no og si hvilke tema du er interessert i.

Oslo kommune

RETURADRESSE:

Oslo kommune,
Byrådsavdeling for finans
Rådhuset, 0037 OSLO